

Stavovi lokalnog stanovništva o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma na otoku Rabu

Majnarić, Danijela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:625228>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij

DANIJELA MAJNARIĆ

**Stavovi lokalnog stanovništva o mogućnostima razvoja
avanturističkog turizma na otoku Rabu**

**Local Residents' Attitudes Towards the Development Possibilities
of Adventure Tourism on the Island of Rab**

Diplomski rad

Opatija, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij
Marketing u turizmu

**Stavovi lokalnog stanovništva o mogućnostima razvoja
avanturističkog turizma na otoku Rabu**

**Local Residents' Attitudes Towerds the Development Possibilities
of Adventure Tourism on the Island of Rab**

Diplomski rad

Kolegij:	Turističko planiranje i razvoj	Student:	Danijela Majnarić
Mentor:	Prof. dr. sc. Dora Smolčić Jurdana	Matični broj:	ds4087

Opatija, rujan 2024.

**IZJAVA STUDENTA - AUTORA
O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG/DOKTORSKOG
RADA**

Danijela Majnarić
(ime i prezime studenta)

ds4087,
(Matični broj studenta)

Izjavljujem da kao student – autorDiplomskograda dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja **otvorenog** pristupa *diplomskim* radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije **CC BY** Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

Opatija, 10.9.2024.

Student - autor:

(potpis)

SADRŽAJ

UVOD	1
1. OBILJEŽJA I POSEBNOSTI AVANTURISTIČKOG TURIZMA.....	3
1.1. Povijesni razvoj avanturističkog turizma	3
1.2. Definicija i obilježja avanturističkog turizma	5
1.3. Avanturistički turist – definicija i obilježja.....	6
1.4. Vrste avanturističkog turizma	8
1.5. Trendovi avanturističkog turizma	11
2. STAVOVI LOKALNOG STANOVNIŠTVA O RAZVOJU TURIZMA	13
2.1. Veza između turizma i lokalnog stanovništva.....	13
2.2. Utjecaj stavova lokalnog stanovništva na turizam	15
3. TURISTIČKA PONUDA OTOKA RABA I NJEGOV RAZVOJ	17
3.1. Razvoj turizma otoka Raba	19
3.2. Podaci o broju stanovništva otoka Raba	20
3.3. Statistički podaci o turizmu otoka Raba.....	23
3.4. Posebnosti i obilježja otoka.....	24
4. ISTRAŽIVANJE STAVOVA LOKALNOG STANOVNIŠTVA O MOGUĆNOSTIMA RAZVOJA AVANTURISTIČKOG TURIZMA	26
4.1. Cilj i svrha istraživanja.....	26
4.2. Hipoteze istraživanja	26
4.3. Metodologija istraživanja	28
4.4. Rezultati istraživanja	29
4.4. Diskusija.....	43
4.5. Ograničenja i preporuke za daljnja istraživanja	44
ZAKLJUČAK	46
POPIS LITERATURE	48
POPIS ILUSTRACIJA.....	52

Sažetak

Kroz povijest razvoja turizma na otoku Rabu paralelno je primjetan i razvoj ponude avanturističkog turizma. Danas je na Rabu avanturistički turizam značajno zastupljen, a otok privlači sve veći broj avanturističkih turista. Avanturistički turizam ima značajan potencijal za daljnji razvoj na otoku Rabu. Ovim radom istražuje se dosadašnji i budući razvoj avanturističkog turizma kroz ispitivanje stavova lokalnog stanovništva. Cilj istraživanja bio je prikupiti podatke o mogućnosti razvoja avanturističkog turizma i njegovom utjecaju na otok. Svrha rada je približiti stavove Rabljana o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma na otoku Rabu. Za potrebe ovog istraživanja prikupljeni su podaci putem online upitnika, a isti je distribuiran stanovnicima otoka.

Rezultati istraživanja ukazuju na značajnu povezanost između opće percepcije utjecaja turizma i specifičnog utjecaja avanturističkog turizma na otok. Pozitivni stavovi o avanturističkom turizmu značajno se poklapaju s općim pozitivnim stavovima o turizmu na otoku. Istraživanje je pokazalo da veće zadovoljstvo s avanturističkom ponudom doprinosi pozitivnijem stavu o njenom ukupnom utjecaju na otok. Slična pozitivna povezanost uočena je između zadovoljstva s avanturističkim aktivnostima i percepcije njihovog utjecaja na otok. Također, visoko zadovoljstvo avanturističkim aktivnostima dovodi do optimističnijih stavova o njihovom utjecaju na lokalnu zajednicu i prirodu otoka. Rezultati su pokazali da veće zadovoljstvo s različitim aspektima avanturističkog turizma korelira s pozitivnijim stavovima prema tim aktivnostima. Ovi nalazi ukazuju da je unapređenje i širenje avanturističke ponude na otoku Rabu podržano pozitivnim stavovima lokalnog stanovništva, što može biti ključ za uspješan razvoj ove vrste turizma u budućnosti.

Ključne riječi: avanturistički turizam; lokalno stanovništvo; otok Rab; percepcija turizma

UVOD

Avanturistički turizam obuhvaća aktivnosti na otvorenom koje zahtijevaju specijaliziranu sportsku opremu te često uključuju elemente rizika i adrenalina. Ovaj oblik turizma odvija se u neobičnim, egzotičnim i udaljenim destinacijama te uključuje visoku razinu aktivnosti sudionika, često uz stručnu i profesionalnu pomoć. Priroda se koristi kao kapital avanturističkog turizma za stvaranje turističkih proizvoda s ekonomskom vrijednošću. Tržište sve više cijeni ljepotu i autentičnost okoliša, osobito nakon pandemije COVID-19 kada su ljudi ponovno otkrili prirodu. Održivi okoliš postao je ključan za ekonomski prosperitet destinacija koje se oslanjaju na avanturistički turizam. Povijesno gledano, avanturistički turizam evoluirao je iz rane ljudske potrebe za istraživanjem i preživljavanjem, dok je moderni komercijalni avanturistički turizam postao popularan sredinom 19. stoljeća. Također, značajno je da avanturistički turizam može značajno doprinijeti lokalnoj zajednici kroz povećanje prihoda i poboljšanje distribucije bogatstva.

U vezi s time, proizvodi i usluge avanturističkog turizma mogu poboljšati osobno blagostanje pojedinca, što može pozitivno utjecati na vitalnost zajednica. Ipak, ekonomska ovisnost o turizmu može izazvati frustracije kod lokalnog stanovništva, što često dovodi do izbjegavanja turista. Stoga je važno razumjeti vezu između turizma i lokalnog stanovništva. Bolje razumijevanje stavova lokalnog stanovništva o razvoju turizma, njihove svijesti o njegovim prednostima i percepcije utjecaja na njihovo blagostanje ključno je za razvoj održivih strategija. Potpora lokalnog stanovništva ključna je za uspjeh turističkog sektora. Aktivno uključivanje lokalnog stanovništva u proces odlučivanja i planiranja povećava socijalni kapital, što rezultira većom gostoljubivošću, privlačnošću i konkurentnošću destinacije. Lokalna zajednica osigurava smještaj, ugostiteljsku ponudu i druge usluge koje čine osnovne elemente turističke ponude.

Razvoj turizma trebao bi proporcionalno povećavati kvalitetu života lokalnog stanovništva. Tijekom faze zrelosti razvoja turizma, stanovnici obično doživljavaju veće zadovoljstvo životom zbog materijalnih koristi. Ekonomski interesi lokalne zajednice uključuju zapošljavanje i stjecanje prihoda putem različitih djelatnosti unutar turističkih aktivnosti. Promjene identiteta turista i lokalnog stanovništva ukazuju na njihovu međusobnu povezanost u turističkom procesu. Razvoj turizma može uzrokovati niz pozitivnih ili negativnih učinaka na lokalnu zajednicu, pri čemu je percepcija lokalnog stanovništva ključna za planiranje i razvoj turizma.

Cilj rada je istražiti stavove lokalnog stanovništva na otoku Rabu o avanturističkom turizmu s fokusom na identifikaciju percepcije, prihvaćanja i odbijanja razvoja aktivnosti u sklopu avanturističkog turizma. Kroz istraživanje cilj je razumjeti kako lokalno stanovništvo vidi utjecaj avanturističkog turizma na ekonomiju, okoliš i sociokulturni identitet otoka te koje faktore smatra ključnima za uspješno implementiranje ovog oblika turizma.

Svrha istraživanja je pružiti uvid u stavove lokalnog stanovništva o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma na otoku Rabu. Istraživanje će pružiti podatke potrebne za formuliranje politika i strategija koje će poticati održiv razvoj turizma, uvažavajući perspektivu i interese lokalne zajednice.

U ovom istraživanju korištene su induktivna i deduktivna metoda istraživanja. Pored navedenih korištene su metoda analize i sinteze, metoda dokazivanja, metoda klasifikacije te metoda deskripcije.

Struktura rada uz uvod i zaključak obuhvaća četiri poglavlja. U uvodnom dijelu rada daje se uvid u problem, ciljeve, svrhu i metode istraživanja te završava opisom strukture rada. Drugi dio rada odnosi se na avanturistički turizam, njegova obilježja i posebnosti. Počevši od njegovog povijesnog razvoja opisano je teoretsko određenje i obilježja avanturističkog turizma i avanturističkih turista. Također su opisane i vrste avanturističkog turizma te trendovi avanturističkog turizma. Trećim dijelom razmatra se uloga stavova lokalnog stanovništva u razvoju turizma. Pri navedenom je objašnjena veza između turizma i lokalnog stanovništva te utjecaj stavova lokalnog stanovništva na turizam. Četvrti dio fokusiran je na prikaz turističke ponuda otoka Raba i njegov razvoj. U ovom dijelu također su analizirani podaci o broju stanovništva otoka Raba te su prikazani statistički podaci o turizmu otoka uključujući broj dolazaka i noćenja. Peto poglavlje odnosi se na empirijsko istraživanje stavova lokalnog stanovništva o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma na otoku. Kroz prikaz uzorka ispitanika, korištene metodologije te na posljetku analize rezultata prikazani su dobiveni rezultati istraživanja. Rad završava zaključkom te popisom bibliografije i ilustracija.

1. OBILJEŽJA I POSEBNOSTI AVANTURISTIČKOG TURIZMA

Razlike između turizma u prirodi, ekoturizma, avanturističkog turizma, avanturističkih putovanja, komercijalnih ekspedicija, rekreacije na otvorenom i obrazovanja na otvorenom teško je razlučiti. Buckley (2010) navodi da pojam avanturističkog turizma označava vođene komercijalne ture gdje je glavna atrakcija aktivnost na otvorenom koja se oslanja na karakteristike prirodnog terena, općenito zahtijeva specijaliziranu sportsku ili sličnu opremu i uzbudljiva je za klijente na turi. Pri tome, od korisnika se ne zahtijeva da sami upravljaju opremom, oni jednostavno mogu biti putnici.

Avanturistički turizam još se naziva i pustolovnim turizmom ili robinzonskim turizmom te se smatra tipom turizma u kojemu je uključeno ostvarivanje posebnih iskustava koje čine doživljaji, adrenalin i koje prati rizik ili kontrolirana razina opasnosti. Pri navedenom, proizvodi avanturističkog turizma jesu oni koji se odvijaju u neobičnim, egzotičnim, misterioznim i dalekim destinacijama. Obilježja avanturističkih proizvoda jesu visoka razina aktivnosti sudionika takvog oblika turizma. Primjerice to mogu biti vanjske aktivnosti u prirodi ili na otvorenom. Takve aktivnosti najčešće zahtijevaju posjedovanje sportske i ostale opreme te stručnu i profesionalnu pomoću u aktivnostima koje se provode u okviru avanturističkog turizma (Rabotić, 2013).

U avanturističkom turizmu, priroda je kapital koji se koristi za stvaranje turističkih proizvoda koji imaju ekonomsku vrijednost. Tržište ili turisti sve više brinu o ljepoti i autentičnosti okoliša u kojem putuju i donose kući iskustva. Osobito nakon izbijanja pandemije COVID-19 ljudi su osjetili ljepotu prirode. Ovaj fenomen potiče turiste da se vrate putovanjima posjećujući mjesta koja daju prednost održivosti. Ovaj koncept čini održivi okoliš još važnijim za ekonomski prosperitet.

1.1. Povijesni razvoj avanturističkog turizma

Ljudi su kroz povijest prije svega putovali kako bi pronašli hranu te osigurali svoje egzistencijalne potrebe odnosno preživjeli. Paralelno tome, ljudi se već stoljećima bave avanturističkim putovanjima kako bi istražili Zemlju i otkrili nova, ponekad nedostupna mjesta za koja treba uložiti određeni rizik i napor kako bi im se pristupilo. U drevna vremena putovanja su se poduzimala u svrhu istraživanja morskih ruta ili čak novih zemalja. Međutim, komercijalni avanturistički turizam je novi fenomen. Naime, putnici unajmljuju

profesionalnog vodiča koji pruža tehničku podršku, opremu te usluge tumačenja kulture i prirode. Sredinom 19. stoljeća avanturisti su počeli gurati granice u planinarenju i raftingu. Poznat je prvi uspon na Matterhorn 1865. godine i spust rijekom Colorado 1869. godine. Uskoro nakon toga osnovane su dvije ključne institucije: Nacionalno geografsko društvo i Klub istraživača. Ove institucije kontinuirano podupiru avanturistički turizam. Sredinom 1950-ih, brojni značajni planinski usponi i spuštanja rijekama privukli su globalnu pažnju i inspirirali mnoge ljude da pokušaju vlastite ekspedicije. Uspjesi poput uspona Mauricea Herzoga na Annapurnu 1950. godine, uspona Sir Edmunda Hillaryja i Tenzinga Norgaya na Mount Everest te drugih bili su hvaljeni u medijima diljem svijeta. Navedeni događaji obilježili su početak modernog avanturističkog turizma. Avanturistički turizam danas predstavlja dinamičan oblik turizma u kojem se stalno otvaraju nove mogućnosti i uvode inovativna iskustva (Tourism Notes, 2024).

Vukonić (2010) povijest hrvatskog turizma dijeli na nekoliko etapa. Prva započinje pojavama sličnima turizmu za kojom slijedi etapa početka organiziranog turizma sredinom 19. stoljeća. Navedenu etapu prati razdoblje od početka 20. stoljeća do kraja Prvog svjetskog rata. Zatim slijedi razdoblje između dva svjetska rata kojega prati turizam u ratnom okruženju i razdoblje nakon Drugog svjetskog rata sve do razdoblja samostalnosti Hrvatske.

U Hrvatskoj se avanturistički turizam počeo razvijati krajem 19. stoljeća. Pojavio se kao sinonim za brojne aktivnosti i sportske organizacije. Među najznačajnijim događajima u razvoju avanturističkog turizma u Hrvatskoj je osnivanje Hrvatskog planinarskog saveza. Također je značajno i osnivanje specijaliziranih komisija odnosno klubova kao što su alpinistički, penjački, speleološki i ostali. Njihov razvoj pridonio je stvaranju avanturističkog duha među ljudima. Utjecaj Hrvatskog jedriličarskog saveza također je značajan s obzirom da je Hrvatska postala polazna točka brojnih jedriličarskih pothvata i ekspedicija (Šimunec, 2015).

Povijesni razvoj avanturističkog turizma pokazuje evoluciju od prvotnih istraživačkih putovanja do modernog komercijalnog sektora koji uključuje profesionalne vodiče i specijalizirane usluge. U Hrvatskoj, razvoj avanturističkog turizma također ima dugu povijest s početkom krajem 19. stoljeća i osnivanjem važnih organizacija poput Hrvatskog planinarskog saveza i specijaliziranih sportskih udruga. Ovi rani počeci položili su temelje za daljnji razvoj Hrvatske kao značajne destinacije za avanturistički turizam. Današnji avanturistički turizam karakterizira dinamičan rast i inovacije, što potvrđuje njegovu ulogu kao važan segment u globalnom turističkom sektoru. Definiranjem avanturističkog turizma i njegovim obilježjima bavi se sljedeće potpoglavlje rada.

1.2. Definicija i obilježja avanturističkog turizma

Avanturistički turizam kao instrument ekonomskog rasta može se opisati kao proširenje ekonomske aktivnosti na određenom području s ciljem podizanja prihoda lokalne populacije. S druge strane, ekonomski razvoj avanturističkog turizma odnosi se na širi koncept. Taj koncept osim cilja rasta podrazumijeva i osiguranje odgovarajućih promjena u strukturi ekonomske aktivnosti. Pri tome istovremeno osigurava poboljšanja u raspodjeli prihoda i bogatstva kao rezultat avanturističkog turizma. Ekonomska održivost uključuje prethodna dva kriterija, ali dodaje sljedeće dimenzije argumentu pustolovnog turizma (Steynberg, Grundling, 2005):

- postizanje pravilne ravnoteže između ulaganja u infrastrukturu avanturističkog turizma i razina potrošnje avanturističkog turizma (aktivnosti i događaji);
- postizanje pravilne ravnoteže između ponude avanturističkog turizma i cijena plaćenih za te ponude; i
- postizanje kontinuiranih poboljšanja (produktivnosti) u metodama koje se koriste za predviđanje potreba avanturističkog turista.

Turističke potrebe često su u sukobu s interesima lokalnog stanovništva i očuvanjem okoliša. Pravilno upravljanje destinacijom, prilagođeno specifičnim ciljevima, ključno je za njezinu održivost. Kao i kod drugih oblika turizma, utjecaj avanturističkog turizma ovisi o intenzitetu aktivnosti na određenoj destinaciji. Osim promjena u godišnjoj posjećenosti, turističke destinacije suočavaju se sa sezonskim varijacijama i konkurencijom iz obližnjih područja. Zbog toga, domaće destinacije moraju prilagoditi svoje aktivnosti sezonskim promjenama u broju posjetitelja (Steynberg i Grundling 2005).

Prema Steynbergu i Grundlingu (2005) lokalno stanovništvo u mnogim udaljenim područjima razlikuje vrijeme u godini prema turističkoj sezoni ili razdoblju izvan sezone. Zbog ograničenja koja sezonalnost nameće za proširenje nacionalne turističke industrije i održavanje određenih domaćih destinacija potrebni su neprekidni naponi. Pri tome se javlja rizik od prekoračenja prirodnih i društvenih kapaciteta. Postizanje prepoznatljivosti avanturističkih destinacija u svijesti potencijalnih turista predstavlja značajan uspjeh za globalnu industriju avanturističkog turizma.

Avanturistički turizam, osim što doprinosi ekonomskom rastu ima ključnu ulogu u unapređenju ekonomske strukture i raspodjeli prihoda u destinacijama. Ovaj oblik turizma omogućava lokalnim zajednicama povećanje prihoda i podržava razvoj infrastrukture, ali zahtijeva pažljivo upravljanje kako bi se postigla ravnoteža između ulaganja i potrošnje te

između ponude i cijena. Ekonomska održivost avanturističkog turizma također uključuje stalna poboljšanja u predviđanju potreba turista i prilagodbu aktivnosti sezonskim fluktuacijama. Ključni izazovi uključuju upravljanje kulturnim kontaktima i minimiziranje utjecaja na okoliš, s ciljem očuvanja prirodnih i društvenih kapaciteta. Održivo upravljanje destinacijom i razvoj aktivnosti izvan glavne turističke sezone su nužni za dugoročan uspjeh i održivost avanturističkog turizma.

1.3. Avanturistički turist – definicija i obilježja

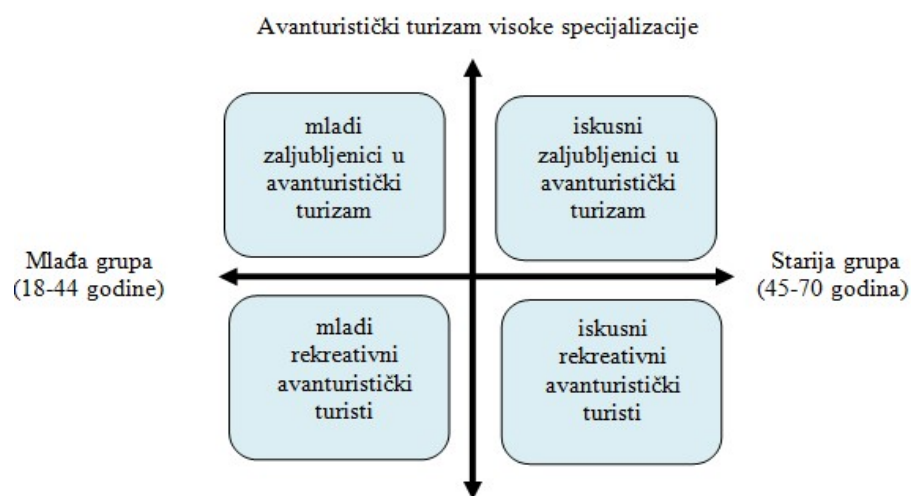
Udruga za avanturistička putovanja (engl. *Adventure Travel Trade Association* – ATTA), avanturističke turiste definira kao one koji žele posjetiti manje poznate krajeve destinacije i žele naučiti o povijesti i kulturi te biti dio prirode i na taj način povezati se s destinacijom. Takvi turisti donose značajan prihod malim poduzećima u ruralnim područjima s obzirom na to da često posjećuju manje razvijene i teže dostupne destinacije koje nude proizvode avanturističkog turizma. Kao takvi, avanturistički turisti u destinacijama ostaju dulje, troše više novca i vjerojatnije će kupovati proizvode od malih, lokalnih poduzeća.

Gross, Sand i Berger (2023) proveli su istraživanje ponašanja njemačkih avanturističkih turista te sagledali njihove osobnosti, motive dolaska i socio-demografske čimbenike. Iz istraživanja proizlazi zaključak da je većina njemačkih avanturističkih turista ekstrovertna i energična, prijateljski i suosjećajno nastrojena te su osjetljiviji i u velikoj mjeri organizirani i savjesni. Isto tako, nisu toliko znatiželjni kao što bi se moglo pretpostaviti te su dosta oprezni. Među motivima avanturističkih turista najznačajniji su opuštanje i uživanje u usporenom boravku na otvorenom. Prirodni fenomeni i prekrasni krajolici također su među važnim motivima koji izazivaju osjećaj strahopoštovanje prema prirodi, pri čemu avanturistička putovanja turistima služe kao osobno obogaćivanje kroz iskustvo i znanje te povezivanje sa samim sobom. Vezano uz spol, autori navode da su muškarci dominantniji kao avanturistički turisti. Značajno je da su, u odnosu na druge tipove turista, avanturistički turisti često mlađi iako sudjelovanje starijih skupina primjerice „baby boomersa“ značajno raste.

Schneider i Vogt (2012) proveli su istraživanje među američkim avanturističkim turistima polazeći od podjele avanturističkih turista na turiste koji se bave zahtjevnim avanturama (engl. *hard adventure tourists* - HAT) i turiste koji se bave blagim avanturama (engl. *soft adventure tourists* - SAT). Iz istraživanja proizlazi da se zahtjevnim avanturama dominantno bave muškarci. Avanturistički turisti imaju različite obrazovne pozadine, profesionalni status i ekonomski status. Američki turisti koji se bave zahtjevnim avanturama

su relativno visoko obrazovani, vjerojatnije imaju stalni posao i viši prihod. Naime, ekstrovertne osobe sklonije su sudjelovati u zahtjevnim avanturističkim aktivnostima.

Schneider i Vogt (2012) istraživali su američke avanturističke turiste polazeći od podjele avanturističkih turista na turiste koji se bave zahtjevnim avanturama i turiste koji se bave blagim avanturama. U provedenom istraživanju utvrđene su značajne razlike u osobinama koje predviđaju sklonost avanturističkim putovanjima između tih skupina turista. Interes za kulturna iskustva, potreba za uzbuđenjem i potreba za materijalnim resursima bili su značajni elementi avanturističkih putovanja za one turiste koji se bave zahtjevnim avanturama. Isto tako potreba za uzbuđenjem pokazala se kao značajan element. S druge strane, kod onih turista koji se bave blažim oblicima avanturističkih putovanja interes za kulturna iskustva i natjecateljski duh bili su značajni elementi sklonosti avanturističkom putovanju. Značajno je da je natjecateljski duh element koji se javlja samo kod turista koji se bave blažim putovanjima. Shema 1. prikazuje segmente avanturističkih putovanja: razine entuzijazma i dob.

Shema 1. Segmenti avanturističkih putovanja: razine entuzijazma i dob

Izvor: izrada autorice prema: MackenzieWilliam, D. W. 2023. The future past of travel: adventure tourism supporting humans living on the edge of existence. *Journal Of Tourism Futures*, 9 (2): 156.

Dok su avanturistička putovanja nekada bila rezervirana uglavnom za mlade ljude, danas se primjećuje kako i starija populacija sve više sudjeluje u takvim vrstama putovanja. Postoje brojne prednosti za destinacije koje ciljaju na ovu skupinu. Stariji putnici obično imaju veći financijski potencijal i mogu si priuštiti putovanja izvan sezone kada su umirovljeni. Za članove ove ciljane skupine udobnost je često prioritet nad luksuzom. Važno

je osigurati udobne krevete, mirne noći i jednostavan proces rezervacije, dok luksuzni dodaci i elegantno osoblje nisu toliko važni. Također, higijenski standardi povezani s pandemijom imaju veći značaj za ovu skupinu avanturističkih turista (CBI 2023).

Prema Studiji tržišta avanturističkog turizma (2013) avanturistički turisti kao svoja najvažnija iskustva putovanja navode opuštanje, istraživanje novih mjesta, vrijeme s obitelji i upoznavanje različitih kultura što ukazuje na to da se motivi za putovanje ne razlikuju značajno od neavanturističkih turista. Prilikom odabira destinacije, avanturistički turisti smatraju prirodne ljepote najvažnijim faktorom, zatim dostupne aktivnosti i klimu destinacije. Dakle, avanturističke turiste privlači destinacija s dobro zaštićenim okolišem i raznovrsnim avanturističkim aktivnostima. Također je značajno da avanturistički turisti vjerojatnije koriste profesionalne usluge dostupne u destinaciji (npr. vodiča, turističke agencije, instruktora) no za iste je karakteristično da sve u vezi putovanja samostalno organiziraju.

Može se zaključiti da avanturistički turisti traže autentična iskustva i žele se povezati s destinacijama kroz kulturna i prirodna istraživanja. Pri tome donose značajan ekonomski doprinos manjim, ruralnim poduzećima zbog sklonosti posjećivanju manje razvijenih područja i potrošnje na lokalne proizvode. Razlikuju se dvije glavne skupine avanturističkih turista: zahtjevne avanturističke turiste i blage avanturističke turiste (SAT). S obzirom na demografske promjene sve više starijih putnika također sudjeluje u avanturističkim putovanjima. Avanturistički turisti, bez obzira na dob cijene prirodne ljepote i raznovrsne aktivnosti destinacije te često koriste profesionalne usluge dok sami organiziraju svoje putovanje.

1.4. Vrste avanturističkog turizma

Mnogobrojni autori koji promatraju avanturistički turizam navode njegove različite vrste. Primjerice, Geić (2011) navodi lake i teške kategorije aktivnosti u sklopu avanturističkog turizma. U lake aktivnosti spadaju aktivnosti koje pretpostavljaju nisku razinu rizika i ne zahtijevaju posebne vještine od sudionika. S druge strane, u teške vrste avanturističkog turizma spadaju aktivnosti za čiju provedbu je potrebna intenzivna uključenost sudionika, određene vještine i znanja koje prati visok stupanj rizika (Swarbrooke i sur., 2003). Shema 2. prikazuje klasifikaciju sportskih aktivnosti avanturističkog turizma.

SOFT	HARD
<ul style="list-style-type: none"> • pješačenje • promatranje ptica • kampiranje • arheološka ekspedicija • vožnja kanuom • ribolov • jahanje konja • vožnja kajakom • rafting • orijentacijsko trčanje • safari 	<ul style="list-style-type: none"> • speleološke aktivnosti • penjanje na stijene i planine • heli skijanje • kite-surfanje • palagrajding • treking

Shema 2. Klasifikacija aktivnosti u sklopu avanturističkog turizma

Izvor: samostalna izrada autorice

Ljudi aktivni u turizmu priznaju da su meke avanturističke aktivnosti omiljene i cijenjene među turistima, budući da su istaknute na putovanju i pružaju najveće zadovoljstvo. Obično su meke avanturističke aktivnosti namijenjene turistima, organizirane zasebno te su manje zahtjevne i nisu iste kao one ponuđene strastvenim avanturistima. S druge strane, sami organizatori avanturističkih aktivnosti smatraju opasnije aktivnosti avanturističkima, stoga ih upućuju ljudima koji žele doživjeti povećanu razinu izazova. Potražnja i ponuda ne susreću se u svakom slučaju, jer imaju različitu percepciju koncepta avanturističkog turizma. Ljudi koji se bave sportom također prakticiraju oblik avanturističkog turizma, ali na visokoj razini izvedbe, stoga se te aktivnosti definiraju kao ekstremne (Baba i Stăncioiu, 2018).

Centar za promicanje uvoza iz zemalja u razvoju (engl. *Centre for the Promotion of Imports from developing countries* - CBI) u svom izvješću (2023) navodi da je turističkim poduzećima lakše ponuditi usluge mekog avanturističkog turizma no općenito navedeno pretpostavlja i veću konkurenciju. Usluge mekog avanturističkog turizma zahtijevaju manju stručnost te uključuju manje rizika, što znači da je potrebno manje opreza. Naposljetku, meki avanturizam obično zahtijeva manje skup materijal. Neke od najznačajnijih aktivnosti mekog avanturističkog turizma jesu (CBI, 2023):

- *Promatranje divljih životinja* - uključuje gledanje divljih životinja u njihovim prirodnim staništima te uključuje različite vrste safarija (terenskim vozilima, pješačke safarije, letenje, safarije na rijekama u kanuima i safarije na konjima). Također, ova vrsta uključuje i putovanja u svrhu promatranja morskog života.

- *Promatranje ptica* - predstavlja turističko putovanje s ciljem promatranja divljih ptica u njihovim prirodnim staništima koje se još naziva i „ptičarenjem“ ili „avi-turizmom“.
- *Ribolovni turizam* - uključuje putovanje u cilju ribolova, bilo u slatkoj vodi ili moru, a ponekad se naziva i športskim ribolovom.
- *Turizam pješaćenja* - odnosi se na putovanja u kojima hodanje u prirodi čini veći dio putovanja; uključuje planinarenje, trekking i pješaćenje na dugim udaljenostima, te specijalističke tehnike poput nordijskog hodanja.
- *Biciklistički turizam* - odnosi se na aktivnosti koje uključuju vožnju bicikla kao temeljni dio putovanja; poput cestovnog biciklizma, brdskog biciklizma i biciklističkog turinga.
- *Cikloturizam* - uključuje opuštenu bicikliranje kao temeljni dio putovanja kao što je cestovni biciklizam, brdski biciklizam i biciklističke ture.
- *Vodeni sportovi* - odnosi se na sportove koji se odvijaju na vodi, poput jedrenja na dasci, kajtanja, kanua, kajaka, skijanja na vodi i obilazaka obale.
- *Ronilački turizam* - odnosi se na turistička putovanja s osnovnom svrhom ronjenja s bocama te uključuje ronilačke aktivnosti, poput ronjenja na olupinama, ronjenja u špiljama i slobodnog ronjenja.
- *Jedriličarski turizam* - odnosi se na svaki odmor u kojem je glavna svrha putovanja jedrenje ili učenje jedrenja.

Tvrđi avanturistički turizam može se podijeliti na niše temeljene na kopnu, na vodi i u zraku. Jedan specifičan oblik tvrdog avanturističkog turizma je turizam uzbuđenja, koji se sastoji od aktivnosti koje uključuju višu razinu rizika od drugih tvrdih avanturističkih aktivnosti. Alpinizam i rafting na brzim rijekama primjeri su aktivnosti povezanih s turizmom uzbuđenja. Vrste tvrdog avanturističkog turizma mogu se podijeliti u (CBI, 2023):

- *Adrenalinske aktivnosti na kopnu* - odnose se na tvrde avanturističke aktivnosti koje zahtijevaju visoku razinu stručnosti za sudjelovanje i obično uključuju element osobnog rizika. Penjanje po stijenama, penjanje u zatvorenom prostoru, alpinizam, vožnja na planinskoj dasci, vožnja na pijesku, speleologija, spuštanje niz užu, vožnja na pijesku s jedrilicom, zip-line, biciklizam s helikopterom, ATV vožnja izvan ceste, orijentacijsko trčanje, kanjoning.
- *Adrenalinske aktivnosti na snijegu i ledu* - uključuju vožnju motornim sanjkama, letenje s padobranom na snijegu, heli-skijanje, trekking po ledenjacima, skijanje izvan

uređenih staza, skijanje na preponskoj stazi, hodanje u snježnim cipelama i vuču saonicama pasa.

- *Adrenalinske aktivnosti u zraku* - uključuju skakanje s padobranom, slobodno padanje, letenje u odijelu za krilo, skakanje s užetom, letenje na zmaju, paraglajding i letenje ultra laganim letjelicama.

Vidljivo je da većina autora avanturističke aktivnosti dijele na meke i tvrde. Ova klasifikacija omogućuje destinacijama kao što je otok Rab da prilagode svoje turističke ponude prema različitim preferencijama i razinama iskustva posjetitelja. Time se optimizira turistička ponuda destinacije te se zadovoljavaju specifične potrebe različitih tržišnih segmenata. Pri tome je potrebno pratiti i trendove avanturističkog turizma koji značajno utječu na ponudu i turizam destinacije.

1.5. Trendovi avanturističkog turizma

ATTA u svom izvješću o tržištu avanturističkog turizma (2013) navodi da Europa predstavlja glavno tržište izvora za poduzeća koja se bave pružanjem usluga avanturističkog turizma u odnosu na Afriku (43 %) i Aziju (30 %). Južna Amerika uglavnom ostvaruje prihode od sjevernoameričkih turista (54 %) te europskih turista (33 %). Unutar same Europe, europski turisti odgovorni su za gotovo 60 % avanturističkih putovanja. Avanturistički turizam znatno doprinosi lokalnim ekonomijama: otprilike dvije trećine novca potrošenog na avanturistička putovanja ostaje na lokaciji što je u prosjeku otprilike 350 eura po posjetitelju dnevno (ATTA, 2013).

Giddy i Webb (2018) proveli su istraživanje u Nacionalnom parku Tsitsikamma u Južnoj Africi u kojemu dolaze do saznanja da su potisni i privlačni faktori ključni za avanturistički turizam. Autori dijele potisne faktore na novost, uživanje u prirodi, obrazovanje o okolišu, bijeg, uzbuđenje, natprirodno, fizički izazov/razvoj vještina, rizik i društvene faktore. Privlačni faktori podijeljeni su na karakteristike okoliša, objekte i atraktivne aktivnosti. Rezultati su pokazali da okoliš utječe na izbor avanturističke destinacije jer posjetitelji traže interakciju s prirodom.

Aktivnosti pustolovnog turizma privlače ljude zbog rizika i uzbuđenja koje pružaju. Kiatkawsin, Bui, Hrankai i Jeong (2021) navode da je važno razlikovati percepciju rizika od stvarnog rizika. Dok se percepcija rizika može iskoristiti u marketinške svrhe, stvarni rizik treba minimizirati. Znanje i osjećaj kontrole ključni su jer što se više sudjeluje, to se više iskustva i kontrole akumulira. S obzirom na različite razine vještina potrebne za različite

aktivnosti, važno je da se pravilno odabere aktivnost i razina težine. Nedostatak univerzalnih smjernica otežava početnicima odabir najprikladnije aktivnosti. Uvođenje klasifikacijskih sustava, poput onih u skijaškim centrima, moglo bi pomoći u označavanju težine aktivnosti i umanjiti zabrinutost kod turista.

Carvache Franco i suradnici (2022) proveli su istraživanje tijekom pandemije COVID-19 u Guayaquilu, gdje su sudionici posjetili provinciju Santa Elena u Ekvadoru, poznatu po avanturističkom turizmu. Rezultati su otkrili pet ključnih motivacijskih dimenzija u avanturističkom turizmu koji uključuju učenje, društvenost, biosigurnost, opuštanje i kompetencijske vještine. Dimenzija opuštanja pokazala se najvažnijim i najutjecajnijim elementom za povratak turista, preporuku i pozitivno ocjenjivanje avanturističke destinacije. Prva motivacijska dimenzija, „učenje“, odnosi se na želju za proširivanjem znanja, zadovoljenjem znatiželje o avanturističkim aktivnostima te otkrivanjem novih stvari i ideja. Druga dimenzija, „društvenost“, povezana je s osjećajem pripadnosti, stjecanjem poštovanja od strane drugih te izražavanjem vlastitih misli i osjećaja. Treća dimenzija, „biosigurnost“, bila je posebno važna u kontekstu pandemije, uključujući elemente poput izbjegavanja zaraze virusom COVID-19, socijalnog distanciranja i biosigurnosnih protokola. Četvrta dimenzija, „opuštanje“, odnosi se na fizičko i mentalno zdravlje turista, motivirajući ih da posjete avanturističke destinacije radi odmora, opuštanja i bijega od svakodnevnih rutina. Posljednja dimenzija, „kompetencijske vještine“, uključuje potrebu turista da pokaže svoje fizičke sposobnosti, razvija svoje vještine i osjeća se aktivno.

U Izvješću o tržištu avanturističkog turizma iz 2023. godine vidljiv je oporavak tržišta avanturističkog turizma od ekonomskih učinaka pandemije COVID-19, s povećanjem prihoda, popunjenosti putovanja i zapošljavanja koji se približavaju brojkama iz 2019. godine. Najpopularniji motivi potrošača za putovanje bili su nova iskustva, odlazak izvan utabanih staza i putovanje kao lokalni stanovnik. Najposjećenije destinacije bile su Mediteran, Zapadna Europa, Južna Amerika, Skandinavija i Srednja Amerika. Također je vidljivo povećanje broja domaćih turista u 2023. godini (ATTA, 2023). Primjetno je da avanturistički turizam značajno doprinosi lokalnim ekonomijama te se većina potrošnje usmjerava prema lokalnim dobavljačima. Tržište avanturističkog turizma oporavilo se od pandemije te bilježi rast prihoda, popunjenosti putovanja i zapošljavanja. Sve popularnije destinacije postaju Mediteran, Zapadna Europa, Južna Amerika, Skandinavija i Srednja Amerika. Istraživanja ukazuju na važnost opuštanja, društvenosti, biosigurnosti, učenja i kompetencijskih vještina kao glavnih motivacijskih dimenzija za putnike.

2. STAVOVI LOKALNOG STANOVNIŠTVA O RAZVOJU TURIZMA

Proizvodi i usluge avanturističkog turizma imaju potencijal povećanja osobnog blagostanja pojedinca, što će na kraju imati značajan utjecaj na vitalnost susjedstava, gradova, regija, pokrajina, država i svijeta. Drugim riječima, avanturistički turisti koji postignu samoaktualizaciju kroz sudjelovanje u pažljivo planiranim proizvodima i uslugama avanturističkog turizma pomoći će u izgradnji snažnih i empatičnih lokalnih zajednica, radne snage te poticati pravednost među različitim ljudima kako bi se riješili društveni problemi, izgradila ekonomija i učinilo okoliš estetski ugodnijim (Lötter, Welthagen 2022).

Ekonomska ovisnost o turizmu izaziva određene frustracije kod lokalne populacije koja često rezultira i izbjegavanjem turista. Stoga se u nekim destinacijama mogu naći odijeljeni prostori za turiste (prenapučene plaže, pizzerije i sl.), odnosno za domaće stanovništvo (teško dostupne plaže ili čak izbjegavanje kupanja, posebni ugostiteljski objekti i sl.). Pored toga, turisti su često i predmet poruge (glupi, nesnalažljivi, naivni) što lokalnom stanovništvu osigurava samopotvrdu i dignitet. Upravo iz nejednakosti položaja tih dviju strana koje u turističkom procesu dolaze u kontakt, rađaju se opća mjesta koja su pogotovo u vrijeme procvata masovnog turizma postala njegovo obilježje (Jelinčić, 2006). Upravo zato potrebno je promatrati vezu između turizma i lokalnog stanovništva.

2.1. Veza između turizma i lokalnog stanovništva

Bolje razumijevanje znanja stanovnika o razvoju turizma, njihove svijesti o njegovim prednostima te percepcije utjecaja na njihovo blagostanje ključno je za razvoj i provedbu upravljačkih strategija koje su dugoročno održive i osjetljive na postojeće lokalne potrebe. Prema istraživanju stanovnika i posjetitelja grada Tshwane u Južnoj Africi na temu avanturističkih turista koji sudjeluju u aktivnostima avanturističkog turizma Lötter i Welthagen (2022) dolaze do zaključka da sudjelovanje u aktivnostima avanturističkog turizma ima značajan utjecaj na fizičko blagostanje turista ovisno o njihovoj dobi i frekvenciji putovanja. Spol ima značajan utjecaj na emocionalno blagostanje, dok iznos potrošen po avanturističkom putovanju ima značajan društveni utjecaj na avanturiste.

Potpora lokalnog stanovništva značajno utječe na uspjeh turizma pri čemu se aktivnim uključivanjem lokalnog stanovništva u proces odlučivanja i planiranja u destinaciji jača

socijalni kapital. Jačanjem socijalnog kapitala dolazi do povećanja gostoljubivosti, privlačnosti i konkurentnosti destinacije (Magaš, Vodeb, Zadel 2018:61)

Lokalna zajednica je ključan element u turizmu jer se turistička ponuda temelji na njenim resursima. Kao takva osigurava smještaj, ugostiteljske usluge, informacije, lokalni prijevoz i druge bitne sadržaje za turiste. Prirodni i kulturni resursi uključujući i lokalno stanovništvo čine osnovne elemente koji privlače posjetitelje da posjete određenu destinaciju (Vujić i Petrović, 2018:58).

Razina kvalitete života lokalnog stanovništva u turističkoj destinaciji trebala bi se proporcionalno povećavati s razvojem turizma. Zadovoljstvo životom u destinaciji veće je i raste tijekom faze zrelosti razvoja turizma jer stanovnici materijalno osjete posljedice razvoja turizma. Međutim, kada razvoj turizma počne opadati, opada i kvaliteta života lokalnog stanovništva u destinaciji. Razvoj turizma podiže standard života lokalnog stanovništva i poboljšava opću kvalitetu života na turistički prihvatljivim područjima nudeći bogatiji izbor proizvoda, usluga i sadržaja koji su prvenstveno namijenjeni turistima, ali su također dostupni i lokalnom stanovništvu (Birkić, 2016:219).

Kada se razmatraju ekonomski interesi lokalne zajednice, posebna pažnja se posvećuje zapošljavanju lokalnog stanovništva te stjecanju prihoda putem različitih djelatnosti, kako privatnih tako i javnih, koje čine sustav turizma i često su ključni izvor prihoda za stanovnike tog područja (Birkić, Primužak, Erdeljac 2019:103).

Lokalno stanovništvo se mijenja u prisutnosti turista, posebice kod onih koji su direktno zaposleni u uslužnim djelatnostima. Stoga vrlo često nastaje idealna slika stanovništva destinacije uvjetovana pokušajima udovoljavanja turistima što često ne odgovara stvarnom stanju slike same destinacije. Zbog zavisnih promjena kod turista i lokalnog stanovništva, može se primijetiti njihova neodvojivost u turističkom procesu. Kada se identitet turista mijenja utječe na lokalno stanovništvo tako da stimulira određene, pozitivne osobine ponašanja lokalnog stanovništva te često promiče samosvijest, ponos, samopouzdanje i solidarnost među lokalnim stanovništvom. S druge strane, može izazvati i negodovanje stanovnika zbog prisutnosti turista u destinaciji što dovodi do osjećaja dosade, opozicije pa čak i mržnje prema turistima (Jelinčić, 2006).

Veza između turizma i lokalnog stanovništva ključna je u osiguravanju razvoja destinacije. Boljim razumijevanjem percepcije lokalnog stanovništva o turizmu, moguće je donositi strategije koje zadovoljavaju lokalne potrebe i povećavaju kvalitetu života. Istraživanja pokazuju da avanturistički turizam pozitivno utječe na fizičko i emocionalno blagostanje turista, a lokalna podrška i uključivanje u planiranje jačaju socijalni kapital, čime

se destinacija čini privlačnijom i konkurentnijom. Prirodni i kulturni resursi, temelj su turističke ponude. Isto tako, razvoj turizma može podići životni standard i obogatiti ponudu proizvoda i usluga. Interakcija s turistima može pozitivno utjecati na samosvijest i ponos lokalnog stanovništva, ali i izazvati negativne reakcije poput dosade i opozicije. Stoga je važno uskladiti koristi koje turizam donosi i potencijalne izazove kako bi se osigurao održiv razvoj i zadovoljstvo svih dionika u turizmu.

2.2. Utjecaj stavova lokalnog stanovništva na turizam

Razvoj turizma na nekom području može uzrokovati niz pozitivnih ili negativnih ekonomskih, okolišnih i socio-kulturnih učinaka na lokalnu zajednicu. Pozitivni ekonomski utjecaji mogu biti u obliku povećanja prihoda kućanstava i životnog standarda te stvaranja novih radnih mjesta i zaposlenja. Razvoj turizma može omogućiti unapređenje rekreacijskih i zabavnih sadržaja, zaštitu monumentalnih građevina i arheoloških nalazišta, poboljšanje krajolika turističkog područja te pomoći u podizanju svijesti o kulturnoj baštini.

Percepcija lokalnog stanovništva utječe na planiranje, upravljanje i razvoj turizma. Negativni učinci turizma uključuju inflaciju, pojavu kriminala, pritisak na lokalnu infrastrukturu, probleme sa sanitarijama, ekološke probleme i degradaciju lokalne kulture. Utjecaji se kreću od „socio-kulturnih do ekološke devastacije” do isključivanja stanovnika iz planiranja u turizmu. Turizam može promijeniti ponašanje lokalnog stanovništva, način života i kvalitetu života (Yaja, Kumar, 2021).

Soldić Frleta i Smolčić Jurdana (2023) u svom istraživanju zaključuju da lokalno stanovništvo izražava snažnu potporu razvoju turizma i da je njihova potpora povezana s njihovom percepcijom pozitivnih ekonomskih, sociokulturnih i ukupnih učinaka turizma na njihovu zajednicu ali i s njihovom razinom informiranosti. Uključivanjem stanovnika u procese planiranja, destinacijski menadžment može ciljano i učinkovito donositi odluke usklađujući ih s potrebama i očekivanjima lokalnog stanovništva, te posljedično osiguravajući njihovu potporu turizmu.

Almeida, Balbuena i Cortés (2015) navode da socio-demografski čimbenici igraju ključnu ulogu u oblikovanju stavova lokalnog stanovništva prema turizmu. Studije su pokazale da spol ima značajan utjecaj: žene često percipiraju više negativnih utjecaja turizma te manje podržavaju turističku industriju u usporedbi s muškarcima. Dob također ima ulogu, pri čemu stariji stanovnici češće vide pozitivne aspekte turizma, dok mlađi često izražavaju zabrinutost zbog negativnih utjecaja. Razina obrazovanja povezana je s većom podrškom

turizmu, iako postoji varijacija među obrazovnim razinama u percepciji utjecaja turizma. Slično, razina prihoda pokazuje da bogatiji stanovnici često pozitivnije gledaju na turizam, dok niže prihodne skupine često više podržavaju turizam kao mogućnost za zapošljavanje i osnovne financijske koristi. Ovi faktori zajedno oblikuju kompleksne percepcije i stavove lokalnog stanovništva prema turizmu, što je ključno za razumijevanje i planiranje održivog razvoja turizma.

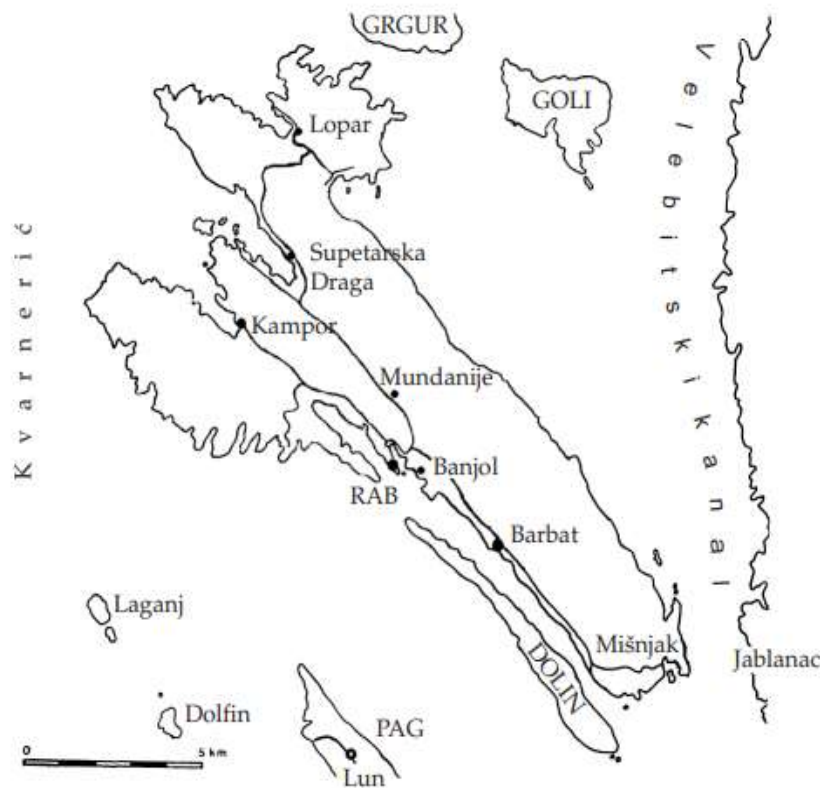
Može se zaključiti da stavovi lokalnog stanovništva izravno utječu na razvoj turizma. Povećanje prihoda lokalnog stanovništva i stvaranje radnih mjesta pozitivni su utjecaji te potiču podršku turizmu. Međutim, negativni učinci mogu smanjiti podršku turizmu među lokalnom zajednicom. Percepcija lokalnog stanovništva oblikuje se kroz njihove socio-demografske karakteristike kao što su spol, dob, obrazovanje i razina prihoda. Aktivno uključivanje lokalnog stanovništva u planiranje turizma može pomoći u usklađivanju turističkih aktivnosti s njihovim potrebama i očekivanjima. Kroz razumijevanje utjecaja percepcije lokalnog stanovništva o turizmu, destinacijski menadžment može donositi informirane odluke koje usklađuju ekonomske koristi i socio-kulturne izazove. Također može osigurati pozitivan doprinos turizma lokalnoj zajednici.

3. TURISTIČKA PONUDA OTOKA RABA I NJEGOV RAZVOJ

Nejašmić (1999) navodi da se u turizmu sve više daje na pažnji prirodno-geografskim, gospodarskim i antropogenim značajkama geoprostora s time da se posebno vrijednim prostorima smatraju otoci. Kako bi se revitalizirao otočni prostor turizam ima ulogu važnog čimbenika iako njegov razvoj nije u mogućnosti doprinijeti podjednakom razvoju svih otoka. Neki od čimbenika koji utječu na razvoj otoka jesu prometna povezanost, demografske značajke stanovništva te stanje infrastrukture. Turizam na otocima trebao bi se razvijati kroz lokalne inicijative, specifična otočna poduzeća te kroz partnerske odnose uz podršku odgovarajućih državnih poticaja. Ključno je odrediti prihvatni kapacitet otoka za turizam kako bi se osigurala njegova održiva budućnost. Suvremeni turizam je duboko povezan s ekologijom, stoga se njegov daljnji razvoj mora temeljiti na principima održivog razvoja (Vidučić, 2007).

Turistički proizvod je složen prirode i obuhvaća sve što turisti kupuju, vide, doživljavaju i osjećaju od trenutka kada napuste dom pa sve do povratka. Stoga se može reći da je turistička ponuda ukupnost svih usluga, uključujući prijevoz, smještaj, atrakcije i aktivnosti, financijske usluge, turističke publikacije i turističke vodiče i dr. Iako je važno identificirati različite aspekte turističkog proizvoda, naglasak mora biti na činjenici da je cjelina veća od zbroja njenih dijelova što znači da su turistički proizvodi i podproizvodi međusobno ovisni. U vezi s time, destinacije bi trebale konstantno pružati visoke standarde u pružanju svojih turističkih usluga. Izuzetno je važno da pružatelji turističkih usluga prepoznaju potrebe i želje turista kako bi osigurali njihovo zadovoljstvo u svakom trenutku (Camilleri, 2018).

Otok Rab je četvrti po veličini otok Kvarnerskog zaljeva. Također uključuje susjedne otoke; među većima spadaju otok Sv. Grgur s površinom od 6,7 km², Goli otok površine 4,7 km² i otok Dolin s površinom od 4,3 km². Oko Raba se nalaze i manji otoci koji zajedno čine otočni arhipelag Raba, te obuhvaća i otočiće Veliki i Mali Laganj, otočiće Maman, Sridnjak, Šailovac u Supetarskom zaljevu i na krajnjem jugu, otočić Mag. Otoku pripada sedam naselja uključujući grad Rab, Palit, Kampur, Mundanije, Banjol, Barbat na Rabu i Supetarsku Dragu. Pored naselja, otoku pripada i općina Lopar koja je također značajna za turistički razvoj (Grad Rab, 2019). Slika 1. prikazuje područje otoka Raba s pripadajućim otocima.

Slika 1. Prikaz područja otoka Raba s pripadajućim otocima

Izvor: Perinić Lewis, A. (2008) Ethnohistorical Processes and Demographic Structure of the Island of Rab, Croatia. *Collegium antropologicum*, 32(3): 946

Na otoku vlada mediteranska vegetacija dok šumske površine prekrivaju čak 35 % otoka a među njima najznačajniju i najposjećeniju prirodnu baštinu čini šuma Dundo koja se nalazi na poluotoku Kalifrontu. Šuma Dundo prostire se na 1.116 hektara, od čega je 106 hektara šume proglašeno rezervatom šumske vegetacije. Klima je na otoku mediteranska odnosno prevladava „jadranski tip“ klime koju obilježuju topla ljeta s blagim zimama. Prirodna vegetacija otoka Raba čini bogatstvo šuma hrasta crnike; posebno u šumi Dundo gdje se nalazi rijetko očuvana šuma zimzelenog hrasta crnike koja je 1949. godine proglašena i botaničkim parkom. Poznate su i vrste poput planike i bora kao i poznatih mediteranskih aromatičnih biljaka poput lavande i smilja. Otok karakteriziraju i plodne njive, brojni vinogradi i uređeni primorski vrtovi gdje se uzgajaju voćke poput limuna, grejpa, mandarina i sl. (Grad Rab, 2019). U sljedećem potpoglavlju opisan je razvoj turizma na otoku Rabu.

3.1. Razvoj turizma otoka Raba

Od 4. stoljeća pr. Kr., otok Rab dijeli ime Mentorides s otocima Lošinjom i Pagom te je bio dio antičke regije Liburnije. Otok se smjestio ispod masiva Velebita, podijeljenog Velebitskim kanalom na sjeveru, dok ga od otoka Paga odvaja uski kanal, poznat kao Lunski kanal na jugu. Prvi povijesni sloj otoka datira iz brončanog doba, povezan je s liburnskim plemenima. S dolaskom Rimljana na prijelazu tisućljeća, otok je podložan rimskoj vlasti, što je dovelo do promjene u krajoliku otoka, jer se domicilno stanovništvo počelo seliti s brdskih naselja na plodnije nizine. Nova kultura i običaji Rimljana postupno su preoblikovali društvenu strukturu otoka. Prvi zabilježeni dokument koji spominje formiranje rimske općine Rab potječe iz vremena cara Augusta. Taj natpis govori o izgradnji obrambenih struktura u gradu po imenu Arba, koji se kasnije nazivao Felix Arba. U to vrijeme, općina Arba bila je ključna rimska naselja na otoku, što potvrđuju brojni natpisi pronađeni na različitim lokalitetima. Nakon što su Ostrogoti osvojili otok 493. godine, tijekom Justinianove Reconquiste u prvom dijelu 6. stoljeća, Rab se vratio pod vlast Istočnog Rimskog Carstva. Slavenski upadi 7. stoljeća zabilježeni su u arheološkim nalazima, iako nisu značajno utjecali na rimsko stanovništvo. U tom razdoblju, otok je bio pod nadležnošću nadbiskupije Ravenne (Beck, 2022).

Prije razvoja turizma, otoci nisu bili posebno razvijeni, a stanovništvo se uglavnom bavilo poljoprivredom za vlastite potrebe (vinogradi, ovce i koze), ribarstvom, izgradnjom brodova i pomorstvom. Početak razvoja turizma na otocima datira iz prve polovine 19. stoljeća, kada je uspostavljena austrijska parobrodarska linija Lloyd iz Trsta za Kotor, 1837. godine. Osim većih obalnih luka, ova linija plovila je u otočka naselja Mali Lošinj, Krk, Rab, Hvar i Korčulu, koji su također bili među prvima na Jadranu koji su započeli s organiziranim prihvatom posjetitelja (Razović, Tomljenović, 2015).

Do 1850-ih, mnoga su se mjesta organizirala u turistička udruženja koja su se brinula o poboljšanju vizualnog privlačnosti urbanih jezgri i promociji turizma. Otprilike u isto vrijeme, objavljeni su prvi turistički vodiči koji su promovirali morske kupke i plaže, te su počeli prikupljati statistike o dolascima turista i noćenjima. Između Prvog i Drugog svjetskog rata kada dio primorja pripada Italiji, Rab postaje vodećom otočkom turističkom destinacijom u Hrvatskoj. Na Rabu je 1939. godine zabilježeno preko 123.000 noćenja, a iste godine u Hrvatskoj boravilo je oko 347.000 turista koji su ostvarili 2,200.000 noćenja, gdje su većinu turističkog prometa na otocima ostvarili inozemni posjetitelji (61 %), dok je njihov udio u ukupnom turističkom prometu Hrvatske bio znatno niži (48 %) (Mikačić, 1994).

Cvelić Bonifačić (2011) navodi da je Hrvatska prva europska zemlja koja je razvila naturistička središta kao gospodarske subjekte, bilo u društvenom ili privatnom vlasništvu. Naturizam u Hrvatskoj se uglavnom vezuje uz priču o Edwardu VIII. i njegovoj ženi Walis Simpson kojima su rapske vlasti 1936. godine dozvolile kupanje i sunčanje bez odjeće na području Kandarola. Od tada nudizam na Rabu cvjeta, a otok postaje poznato odredište među nudistima i to ne samo hrvatskim, nego i onima širom svijeta. No, pisani tragovi potvrđuju da je naturizam na Rabu počeo još prije dolaska engleskog kralja, odnosno da je naturistička plaža na Rabu službeno otvorena već na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata, Rab se našao u situaciji gdje je morao oporavljati svoju turističku industriju, ali u to vrijeme turizam nije bio značajan, budući da se Europa morala oporavljati od posljedica rata. Stanovnici su teško živjeli od poljoprivrede, ribarstva i stočarstva; sami su izgradili ceste, škole i druge vitalne infrastrukturne objekte. Mnogi su napustili Rab u potrazi za boljim životom, naseljavajući se u većim gradovima unutrašnjosti ili čak u inozemstvu, a mnogi od njih kasnije su se vratili. S rastom neosjetljive turističke industrije i ekonomskim oporavkom Zapadne Europe, Rab je imao priliku iskoristiti prirodne i kulturno-povijesne prednosti u korist turizma i tako podići osobni životni standard na otoku. Unatoč teškoj političkoj i ekonomskoj krizi u Hrvatskoj u veljači i proljeće 1990., održani su prvi demokratski višestranački izbori poslijeratnog razdoblja, a najavljene reforme obećavaju i napredak u području turizma. Danas su Rabljani odabrali svoj put razvoja i postavili svoje ciljeve koji uključuju prije svega očuvanje prirodnih resursa - vegetacije i čistog mora. Turizam tako ostaje osnovna djelatnost na otoku te se nastoji uložiti svaki napor da se još više poboljša kvaliteta turističke usluge i produži sezona tijekom cijele godine, osiguravajući tako radna mjesta i socijalnu sigurnost svih otočana.

3.2. Podaci o broju stanovništva otoka Raba

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, otok Rab imao je 9.480 stanovnika s gustoćom naseljenosti od 89,5 stanovnika po km², što je bilo jednako prosječnoj gustoći naseljenosti Primorsko-goranske županije i nešto više od prosječne gustoće naseljenosti Hrvatske. Rab je jedan od najnaseljenijih hrvatskih otoka i jedini bilježi kontinuirani rast broja stanovnika. Prvi službeni popis stanovništva proveden je 1857. godine, kada je Rab imao 3.589 stanovnika. Tada je Rab pripadao Dalmatinskoj županiji, dok su ostali otoci Kvarnerskog arhipelaga bili dio austrijske pokrajine Primorja i Istre. Na tom popisu Rab je imao najmanji udio starijeg stanovništva ali i visoku stopu smrtnosti uzrokovanu epidemijom kolere 1855. godine, koja je

odnijela pola stanovništva otoka. Početkom 1855. godine Rab je imao 4.013 stanovnika, a prema popisu iz 1857. godine 3.589, što je smanjenje od 10,6 %. Na većini jadranskih otoka broj stanovnika rastao je do kraja 19. stoljeća, nakon čega je, uglavnom zbog migracija, uslijedio negativan trend. Rab je iznimka među jadranskim otocima jer je od sredine 19. stoljeća bilježio rast broja stanovnika. U razdoblju od 1890. do 1900. godine zabilježen je blagi pad broja stanovnika zbog pojave filoksere i iseljavanja trgovačke oligarhije u veće gradove poput Zadra, Šibenika i Trsta, gdje su nastavili svoje poslovanje ili se bavili administrativnim poslovima i intelektualnim zanimanjima (Perinić Lewis, 2008). Tablica 1. prikazuje popis stanovništva otoka Raba prema naseljima u 2001., 2011. i 2021. godini.

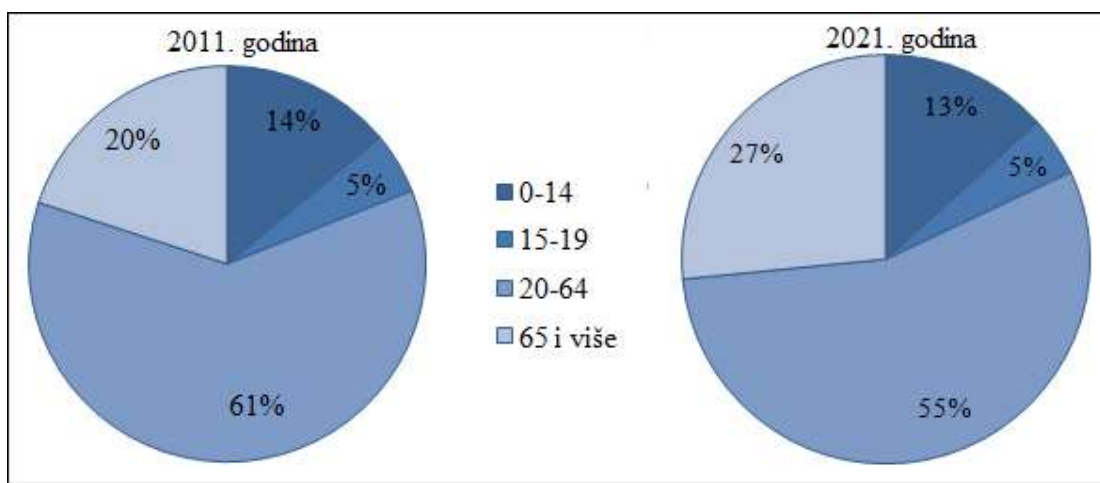
Naselje	2001.	2011.	2021.
Banjol	1.971	1.907	1.706
Barbat	1.205	1.242	1.141
Kampor	1.293	1.173	1.031
Mundanije	509	520	400
Palit	1.593	1.687	1.582
Rab	554	437	365
Supetarska Draga	1.164	1.009	943
Općina Lopar	1.191	1.263	1.107
UKUPNO	9.480	9.238	8.275

Tablica 1. Popis stanovništva otoka Raba prema naseljima u 2001., 2011. i 2021. godini

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Popis stanovništva 2000., 2011. i 2021. godine

Podaci iz popisa stanovništva za naselja na otoku Rabu pokazuju značajne demografske promjene u razdoblju od 2001. do 2021. godine. Ukupna populacija Raba smanjila se s 9.480 stanovnika u 2001. godini na 8.275 stanovnika u 2021. godini, što predstavlja pad od 12,7 %. Većina naselja bilježi pad broja stanovnika, s najznačajnijim smanjenjem u gradu Rabu (34,1 %) i Kamporu (20,3 %). Iako je Palit pokazao relativnu stabilnost s minimalnim smanjenjem od 0,7 %, većina ostalih naselja doživjela je značajan pad broja stanovnika. Općina Lopar je jedino naselje koje je zabilježilo povećanje broja stanovnika u prvom desetljeću; od 2001. do 2011. godine, ali je ipak doživjelo ukupno smanjenje od 7,1 % do 2021. godine. Ovi podaci ukazuju na opći trend depopulacije na otoku Rabu, što može biti posljedica različitih faktora, uključujući ekonomske prilike, migracije i

starenje stanovništva. Grafikon 1. prikazuje starosnu strukturu stanovništva otoka Raba prema popisu iz 2021. godine

Grafikon 1. Starosna struktura stanovništva otoka Raba prema popisu iz 2021. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Popis stanovništva 2001., 2011. i 2021. godine

Podaci o starosnoj strukturi stanovništva na otoku Rabu u 2021. godini u odnosu na 2011. godinu ukazuje na nepovoljnu situaciju s obzirom da u ukupnom udjelu stanovništva značajan broj čine stanovnici od 65 i više godina. U 2011. godini, djeca u dobi od 0 do 14 godina činila su 14 % ukupne populacije, dok je u 2021. taj udio pao na 13 %. Ovaj blagi pad ukazuje na smanjenje broja djece na otoku, što može biti pokazatelj opadajuće stope nataliteta ili iseljavanja mladih obitelji. Stanovništvo u dobi od 15 do 19 godina ostalo je stabilno na 5 % u oba razdoblja, što ukazuje na relativnu konstantnost u broju mladih ljudi koji ulaze u radno sposobnu dob. Međutim, treba uzeti u obzir da je ovaj podatak nedostatan jer ne odražava moguće iseljavanje nakon ove dobi zbog obrazovnih ili radnih prilika izvan otoka. Najznačajnija promjena vidljiva je kod radno aktivnog stanovništva u dobi od 20 do 64 godine. U 2011. godini, ovaj segment činio je 61 % stanovništva, dok je u 2021. pao na 55 % što ukazuje na smanjenje radno sposobnog stanovništva, koje može imati značajan utjecaj na lokalnu ekonomiju i tržište rada. Udio starijih osoba (65 i više godina) značajno je porastao, s 20 % u 2011. na 27 % u 2021. godini što ukazuje na starenje populacije. Kroz promatrano razdoblje vidljiv je trend starenja populacije i smanjenje radno aktivnog stanovništva na otoku Rabu stoga su je od pažljivo planiranje i implementaciju strategija za privlačenje i zadržavanje mladih obitelji te podršku starijem stanovništvu (Grad Rab, 2019).

Demografska analiza stanovništva otoka Raba ukazuje na značajne promjene u broju i strukturi stanovništva tijekom posljednjih dvaju desetljeća. Od 2001. do 2021. godine, ukupna

populacija otoka smanjila se za 12,7 %, s izraženim padom u većini naselja, dok su samo neka, poput Općine Lopar, zabilježila privremeni rast. Podaci o starosnoj strukturi otkrivaju nepovoljnu situaciju i pad broja djece i radno aktivnog stanovništva uz istodobno povećanje udjela starijih osoba. Ove promjene ukazuju na trend starenja populacije i smanjenje broja radno sposobnih osoba što može negativno utjecati na lokalnu ekonomiju. Za ublažavanje tih izazova, ključno je razviti strategije za privlačenje mladih obitelji i pružanje podrške starijem stanovništvu.

3.3. Statistički podaci o turizmu otoka Raba

Najvažniji podaci o turizmu otoka Raba jasno su vidljivi kroz analiziranje turističkog prometa što uključuje evidenciju dolazaka i noćenja domaćih i stranih turista. Ovi statistički podaci pružaju ključne uvide u razinu turističke aktivnosti na otoku uključujući sezonske varijacije i promjene u broju posjetitelja kroz vrijeme. Praćenje dolazaka omogućava razumijevanje trenda popularnosti otoka među turistima. S druge strane, podaci o noćenjima odražavaju duljinu boravka i ekonomski učinak turizma na lokalnu zajednicu. Analizom ovih pokazatelja moguće je identificirati ključne sezone, preferencije turista i razviti strategije za unapređenje turističke ponude i infrastrukture otoka Raba.

Godina	DOLASCI			NOĆENJA		
	Domaći	Strani	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno
2018.	16.386	168.944	185.330	76.685	1.229.757	1.306.442
2019.	17.304	166.436	183.740	80.757	1.200.866	1.281.623
2020.	14.464	80.605	95.069	76.124	683.482	759.606
2021.	19.151	129.240	148.391	91.551	997.479	1.089.030
2022.	18.848	155.101	173.949	89.226	1.159.394	1.248.620
2023.	23.292	156.946	180.238	101.116	1.129.314	1.230.430

Tablica 2. Dolasci i noćenja na otoku Rabu u razdoblju od 2018. do 2023. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: *Dolasci i noćenja turista u naseljima primorskih gradova i općina*, 2018.-2023. godina

U strukturi dolazaka turista na otok Rab kroz promatrano razdoblje vidljivo je da više dolazaka i noćenja ostvaruju strani turisti. U razdoblju od 2018. do 2020. godine ukupni broj dolazaka turista se smanjio. Razine iz 2020. godine manje su zbog utjecaja pandemije COVID-19. No dolasci u 2021. godini značajno rastu i to čak za 56,09 %. Od 2021. godine do

2023. godine broj dolazaka značajno raste te dostiže čak 180.238 milijuna dolazaka u 2023. godini. Noćenja domaćih i stranih turista također su u padu u 2020. godini. No značajno se povećavaju u 2021. godini i to za čak 45,37 %. Broj noćenja od 2022. do 2023. godine značajno raste te premašuje razinu iz 2018. godine.

Trend rasta u broju dolazaka i noćenja turista na otok Rab od 2021. godine jasno pokazuje snažan oporavak i povećanu potražnju za turističkim iskustvima na otoku. Ovaj oporavak nakon pandemije pokazuje da otok Rab ima značajan potencijal za daljnji razvoj turističke ponude ako se nastave pozitivni trendovi u broju posjeta i duljini boravka. U kontekstu potražnje važno je nastaviti ulagati u turističku infrastrukturu i promociju kako bi se održao i dodatno unaprijedio turistički interes.

3.4. Posebnosti i obilježja otoka

Otok Rab je prepoznao svoje atraktivne čimbenike i pristupio razvoju turizma na sustavan način, poštujući potrebe lokalnog stanovništva i turista. Glavna snaga Raba je upravo njegova geografska lokacija, blizina emitivnih tržišta, izvrsna povezanost s njima, relativno visoka stopa očuvanosti prirode te uključenost lokalnog stanovništva u kreiranje turističkog proizvoda. S druge strane, fizička ograničenost otoka, kao i cijene proizvoda i usluga u odnosu na destinacije na kopnu, te ovisnost o prirodnim resursima, predstavljaju glavne slabosti koje mogu ometati razvoj. Također postoje i ekološke prijetnje, prvenstveno donošenje nepovoljnih zakona za razvoj otoka, promjena ekonomske politike emitivnih zemalja, blizina ekoloških zagađivača, pogrešna poslovna orijentacija, smanjenje planiranih proračunskih prihoda te učinci globalnog zatopljenja, koji mogu značajno utjecati na pokazatelje turističkog prometa, prvenstveno u smanjenju broja dolazaka, noćenja, prihoda od turizma i zaustavljanju infrastrukturnih projekata. Kako bi se ublažile potencijalne prijetnje, potrebno je usredotočiti se na prilike, poput dodatnog povlačenja sredstava iz projekata Europske unije, korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije kako bi se probilo na nova turistička tržišta, privlačenje novih profila turista iz drugih dijelova svijeta i privlačenje novih poslovnih partnera, novih renomiranih hotelskih lanaca koji će proširiti svoje poslovanje upravo na otok poput Raba (Paparić, Bruža i Rudančić, 2020).

Moguće je identificirati sljedeće karakteristike jedinstvenosti destinacije otoka Raba (Paparić, Riel i Ćučić, 2018):

- Otok s dugogodišnjom tradicijom medicinskog turizma na Jadranu: Početci turizma na Rabu, koji datiraju iz 1889. godine, povezani su upravo s posebnim klimatskim i

sanitarnim uvjetima, tj. proglašenjem otoka klimatskim lječilištem. Nastavkom i modernizacijom tradicije medicinskog turizma, na Rabu su se provodili i još uvijek su aktivni programi "zdravog života".

- Otok raznolikih i jedinstvenih aktivnosti koji nudi cjelogodišnji aktivan i ispunjen boravak: Različite dostupne aktivnosti, od kojih su neke jedinstvene s obzirom na lokaciju, klimu i kulturu, s mogućnošću cjelogodišnjeg, ispunjenog i aktivnog turističkog boravka. Od obilja šuma na otoku (jedan od najzelenijih otoka u Hrvatskoj), jedinstvene klime i brojnih uvala, plaža za sve generacije (pješčane, šljunčane, kamene) i čistog mora, do izuzetnih povijesnih i kulturnih znamenitosti, jedinstvenog Geoparka Rab kao i ostatka turističke ponude implementirane u cjelokupni turistički proizvod.
- Otok izuzetne arealne raznolikosti: Okružen i zaštićen svojim najvišim vrhom (brdo Kamenjak – 408 metara nadmorske visine) koji brani otok od jakih sjevernih vjetrova i utjecaja hladnog zraka; zahvaljujući tome otok odiše Mediteranom u pravom smislu te riječi.
- Otok suočen s razvojnim izazovima i posvećen provedbi načela održivosti: Sukobljene razvojne opcije Raba kao otoka izuzetne očuvane prirodne ljepote i kulturne baštine, a istovremeno orijentiranog prema turizmu i tradicionalno prema poljoprivredi i ribarstvu, također doprinose sve izraženijem naglasku na održivost kao pretpostavci suvremenog razvoja.
- Blizina otoka regijama velikih tržišta Srednje Europe: Zahvaljujući značajno poboljšanoj prometnoj infrastrukturi, Rab je danas, uz ostale destinacije u Kvarneru i Istri, najlakše dostupna jadranska regija čak i za udaljenija tržišta.

Kao jedan od najlakše dostupnih otoka na hrvatskom Jadranu, s izuzetnom raznolikošću i jedinstvenim aktivnostima koje nude brojne mogućnosti za ispunjen i aktivan odmor, Rab se ističe kao sretan i zdrav otok s bogatom kulturnom i povijesnom baštinom, s preko 200 zanimljivih događanja tijekom godine i stalno orijentiran prema odmoru motiviranom zdravljem, tjelesnom kondicijom, ljepotom i uživanjem. Navedeno predstavlja ključne elemente na kojima se temelji brend otoka Raba.

4. ISTRAŽIVANJE STAVOVA LOKALNOG STANOVNIŠTVA O MOGUĆNOSTIMA RAZVOJA AVANTURISTIČKOG TURIZMA

Ovim dijelom rada prikazani su rezultati istraživanja stavova lokalnog stanovništva o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma. Kvantitativno istraživanje provedeno je u razdoblju od svibnja do lipnja 2024. godine pomoću instrumenta upitnika koji je distribuiran na dva načina: online (putem Facebooka) i osobno (distribucijom isprintanih anketa među stanovnicima otoka). Ciljna skupina obuhvaća lokalno stanovništvo otoka Raba.

4.1. Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja bio je ispitati stavove lokalnog stanovništva otoka Raba o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma na otoku. Istraživanje je imalo za cilj razumjeti kako lokalno stanovništvo percipira potencijalne koristi i izazove povezane s razvojem ovog oblika turizma, te kako opći stavovi prema turizmu utječu na percepciju avanturističkog turizma.

Svrha istraživanja bila je dobiti uvid u razinu podrške i razumijevanja među lokalnim stanovništvom za razvoj avanturističkog turizma. Podaci mogu poslužiti kao temelj za planiranje i implementaciju strategija razvoja avanturističkog turizma na otoku Rabu, uzimajući u obzir potrebe i stavove lokalne zajednice.

4.3. Hipoteze istraživanja

Učinci turizma mogu biti ekonomski, sociokulturni i okolišni (Soldić Frleta, Smolčić Jurdana, 2023). Svakodnevni razvoj turizma donosi pozitivne i negativne ekonomske učinke za lokalno stanovništvo. Doprinos turizma prihodima i životnom standardu kao i poboljšanje lokalnog gospodarstva ključni su pozitivni ekonomski učinci turizma. S druge strane, povećanje troškova života, poslovi koji su manje plaćeni, povećanje cijena, prekomjerna turistička izgradnja negativni su ekonomski utjecaji turizma (Marzuki, 2012). Sociokulturni utjecaji imaju ključnu ulogu jer predstavljaju važne motive za turistička putovanja. Autentičnost ponude odnosi se na fasciniranost turista drugim društvima i kulturama, upravo zbog njihove jedinstvenosti i posebnosti. Istraživanja su pokazala da turisti često putuju kako bi zadovoljili svoju potrebu za autentičnim iskustvima, koja su suprotna globaliziranom i modernom načinu života (Šećibović i sur., 2006).

Stavovi o općem utjecaju turizma mogu značajno oblikovati percepciju o specifičnim vrstama turizma poput avanturističkog turizma. Ako stanovništvo općenito doživljava turizam kao pozitivnu silu koja donosi ekonomske koristi, poboljšava infrastrukturu i potiče kulturnu razmjenu, vjerojatnije je da će imati pozitivne stavove prema svim vrstama turizma (Weaver, 2006). S druge strane, ako su opći stavovi prema turizmu negativni zbog percepcije da donosi prekomjerno zagušenje, štetu okolišu ili socio-kulturna narušavanja onda će i stavovi prema turizmu biti slični (Andrec, Nyaupane, 2011). Pozitivni stavovi o turizmu kao sredstvu za očuvanje i promicanje lokalne kulture mogu povećati prihvaćanje avanturističkog turizma, pogotovo ako se takve aktivnosti provode na održiv način i u skladu s lokalnim običajima i prirodnim resursima (Cater, Cloke, 2007). Iz navedenih istraživanja vidljivo je da opći stavovi lokalnog stanovništva mogu utjecati na stavove o avanturističkom turizmu. S obzirom na navedeno postavlja se hipoteza:

H1: Postoji pozitivna korelacija između percepcije turizma i percepcije avanturističkog turizma među lokalnim stanovništvom otoka Raba.

Povezanost između zadovoljstva ponudom turizma i stavova o utjecaju turizma može se razmatrati kroz nekoliko ključnih aspekata. Kada lokalno stanovništvo izražava visoko zadovoljstvo turističkom ponudom, vjerojatno će imati pozitivnije stavove o ukupnom utjecaju turizma (Ap, 1992). Također, zadovoljstvo turističkom ponudom može biti povezano s percepcijom ekonomskih koristi koje turizam donosi kao što su povećana zaposlenost i rast prihoda lokalnog gospodarstva. Kada stanovnici osjećaju da turizam pozitivno doprinosi njihovim ekonomskim uvjetima, skloni su imati povoljnije stavove prema širem utjecaju turizma na njihovu zajednicu (Gursoy, Jurowski i Uysal, 2002). Iz navedenog se postavljaju hipoteze:

H2: Postoji pozitivna korelacija između percepcije utjecaja turizma na otok i zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma među lokalnim stanovništvom.

H3: Postoji pozitivna korelacija između percepcije utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab i zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma.

Različiti aspekti avanturističkog turizma, uključujući novitete, uzbudljivost, izazove, stimulaciju, rizik i opasnost, igraju ključnu ulogu u privlačenju turista i oblikovanju njihovih iskustava. Noviteti su često istaknuti kao važan motiv za avanturistička putovanja jer pružaju jedinstvena iskustva koja se razlikuju od uobičajenih turističkih ponuda (Rabotić, 2012). Uzbudljivost također igra značajnu ulogu u avanturističkom turizmu te je jedan od glavnih razloga zbog kojih ljudi biraju avanturističke destinacije s obzirom na to da pruža emocionalni doživljaj koji nadmašuje svakodnevne rutine i izazove (Higgins, O'Hare, 2020). Izazovi i

stimulacija su također važni faktori ključni za privlačenje turista jer pružaju priliku za osobni rast i postignuće kroz prevladavanje prepreka i teškoća. Ova dimenzija avanturističkog turizma doprinosi općem zadovoljstvu i motivaciji turista (Buckley, 2018). Stimulacija kroz avanturističke aktivnosti omogućava turistima da se upuste u aktivnosti koje su mentalno i fizički zahtjevne, čime dodatno pojačava njihovo iskustvo (Lück, 2021). Rizik i opasnost u avanturističkom turizmu usko su povezani s percepcijom rizika i sigurnosti, koja može značajno utjecati na odluke o putovanju. Neki turisti traže uzbuđenje koje rizik donosi, dok drugi imaju strahove od potencijalnih opasnosti (Weber, Chon, 2019). Na temelju navedenog postavlja se sljedeća hipoteza rada:

H4: Postoji pozitivna korelacija između zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma i percepcije o različitim utjecajima avanturističkog turizma među lokalnim stanovništvom.

Sljedećim potpoglavljem rada prikazuju se rezultati provedenog istraživanja.

4.3. Metodologija istraživanja

Istraživanje stavova lokalnog stanovništva otoka Raba o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma na otoku obuhvatilo je tri dijela. Prvi dio istraživanja odnosi se na podatke o socio-demografskim obilježjima lokalnog stanovništva. Socio-demografski profil ispitanika obuhvaćao je pitanja o spolu, godinama života, području na kojem ispitanici žive odnosno borave, radnom statusu, mjesečnom prihodu kućanstva, završenom obrazovanju i statusu zaposlenja. Radi osiguranja transparentnosti uključeno je i pitanje područja življenja na otoku.

Drugi dio upitnika fokusiran je na prikupljanje stavova o utjecaju turizma na razvoj otoka i život na otoku. Stavovi o utjecaju turizma na razvoj otoka istraženi su kroz niz tvrdnji koje su ispitanici ocjenjivali koristeći Likertovu ljestvicu. U ovom dijelu nastojalo se ukazati na opći stav o utjecaju turizma na otok Rab. Trećim dijelom obuhvaćene su specifičnosti avanturističkog turizma i stavovi lokalnog stanovništva o mogućnostima njegova razvoja. Promatranje stavova o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma usmjereno je na prikupljanje podataka o razumijevanju i podršci lokalnog stanovništva za razvoj ovog oblika turizma. Pitanja su bila usmjerena na slaganje s tvrdnjama o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma.

Istraživanje je provedeno putem online upitnika koji je distribuiran preko društvenih mreža (Facebook, Instagram, WhatsApp, Viber) te poznanika koji žive na otoku Rabu kako bi se omogućilo prikupljanje transparentnih podataka i informacija o stavovima lokalnog stanovništva. Pored online upitnika provedeno je i terensko istraživanje odnosno anketiranje lokalnog stanovništva Raba, čiji su podaci uneseni u program online upitnika.

Rezultati istraživanja analizirani su pomoću deskriptivne statistike, uključujući postotke, srednje vrijednosti i druge relevantne mjere.

4.4. Rezultati istraživanja

Navedeno poglavlje obuhvaća pregled i analizu dobivenih rezultata. U nastavku su tabličnim prikazom iznesene demografske karakteristike ispitanika, odnosno prikazani su podaci o spolu, dobi, naseljima u kojem žive na otoku, radni status ispitanika, najviši završeni stupanj obrazovanja te mjesečni prihod kućanstva.

Opis	Broj ispitanika	Postotni udio
Spol		
Žensko	59	57,84 %
Muško	43	42,16 %
Godine		
18-24	15	14,71 %
25-34	33	32,35 %
35-44	25	24,51 %
45-54	13	12,75 %
55-64	9	8,82 %
65 i više	7	6,86 %
Mjesto boravišta		
Grad Rab	12	11,76 %
Barbat na Rabu	15	14,71 %
Banjol	16	15,69 %
Kampor	9	8,82 %
Mundanije	13	12,75 %
Palit	9	8,82 %
Supetarska Draga	8	7,84 %
Suha Punta	2	1,96 %
Lopar	18	17,65 %
Radni status		
0	0	-
direktno zaposlen/a u turizmu	23	22,55 %
zaposlen/a u drugim djelatnostima	37	36,27 %
nezaposlen/a	8	7,84 %
sezonski radnik/ca	17	16,67 %
učenik/student	10	9,80 %
umirovljenik/ca	7	6,86 %
Stupanj obrazovanja		
osnovna škola	3	2,94 %

srednja škola, gimnazija ili strukovna škola	46	45,10 %
preddiplomski sveučilišni studij	26	25,49 %
magistar struke	20	19,61 %
doktor znanosti	7	6,86 %
Mjesečni prihod		
do 600 eura	3	2,94 %
od 600 do 1000 eura	24	23,53 %
od 1000 do 1500 eura	31	30,39 %
od 1500 do 2000 eura	27	26,47 %
od 2000 eura i više	15	14,71 %
bez prihoda predhodni mjesec	2	1,96 %

Tablica 3. Socio-demografski profil ispitanika (N=102)

Izvor: istraživanje autorice

U istraživanju je ukupno sudjelovalo 102 osobe od kojih je 57,84 % žena te 42,16 % muškaraca što znači da su ispitanici ovog istraživanja bile primarno osobe ženskog spola. U istraživanju dominiraju ispitanici dobne skupine od 25 do 34 godine (32,35 %), dok je najmanji broj ispitanika u dobi od 65 godina i više (6,86 %). U ukupnoj strukturi ispitanika prema mjestu boravišta najveći udio zauzimaju ispitanici iz područja općine Lopar (17,65 %), dok najmanji udio (1,96 %) čine ispitanici iz Suhe Punte.

Obzirom na radni status, vidljivo je kako je najviše ispitanika zaposleno u drugim djelatnostima (36,27 %) koje uključuju obrazovanje i istraživanje, maloprodaju, javne usluge i administraciju, zdravstvo i umjetnost. Drugi po redu jesu ispitanici koji su direktno zaposleni u turizmu (22,55 %). Zatim slijede sezonski radnici (16,67 %) dok njih 9,80 % čine studenti ili učenici. Najmanje zastupljeni su nezaposleni ispitanici te oni umirovljeni (6,86 %).

Analizirajući stupanj završenog obrazovanja među ispitanicima najviše ih ima završenu srednju školu, gimnaziju ili strukovnu školu (45,10 %). Nakon njih slijede ispitanici sa završenim preddiplomskim sveučilišnim studijem (25,49 %). Magistri struke zastupljeni su s 19,61 %, a 6,86 % njih ima doktorat znanosti. Na posljednjem mjestu nalaze se ispitanici sa završenom osnovnom školom (2,94 %).

U pogledu mjesečnih prihoda kućanstva najveći udio ispitanika mjesečno ostvaruje 1.000 do 1.500 eura (30,39 %) te od 1.500 do 2.000 eura (26,47 %). Treći po redu jesu ispitanici koji ostvaruju mjesečne prihode od 600 do 1.000 eura (23,53 %). Zatim slijede ispitanici s mjesečnim prihodima od 2.000 eura i više (14,71 %). Manji udio ispitanika ima prihode do 600 eura mjesečno (2,94 %), a najmanje je onih koji su bili bez prihoda prethodni mjesec (1,96 %).

U svrhu promatranja percepcije lokalnog stanovništva otoka Raba postavljena su pitanja vezana uz stavove o utjecaju turizma na otok, zadovoljstvo s razinom uključenosti

autohtone ponude u turističku ponudu otoka te zadovoljstvo uključenosti i informiranja lokalnog stanovništva u proces donošenja odluka u turizmu. Ispitanici su tvrdnje ocjenjivali kao pozitivne, negativne ili neutralne. Ove stavke smatraju se korisnima pri planiranju i organizaciji destinacije s obzirom na to da je mišljenje lokalnog stanovništva od značajne važnosti.

Opis	Broj ispitanika			Postotni udio		
	Pozitivan	Negativan	Neutralan	Pozitivan	Negativan	Neutralan
Stav prema razvoju turizma.	39	26	37	38,24 %	25,49 %	36,27 %
Stav o zadovoljstvu uključenosti autohtone ponude u turističku ponudu otoka.	48	18	36	47,06 %	17,65 %	35,29 %
Stav o zadovoljstvu uključenosti i informiranju lokalnog stanovništva u donošenje odluka o turizmu.	32	37	33	31,37 %	36,27 %	32,35 %

Tablica 4. Stavovi prema razvoju turizma i uključenosti lokalnog stanovništva u razvoj (N=102)

Izvor: istraživanje autorice

Pri ocjeni stavova ispitanika prema razvoju turizma na otoku značajno je da većina ispitanika ima pozitivan stav prema razvoju turizma na otoku (38,24 %) dok je 36,27 % ispitanika neutralno, a njih 25,49 % imaju negativan stav prema razvoju turizma na otoku. Ova mala razlika između pozitivnih i neutralnih stavova ukazuje na određenu ambivalentnost u percepciji turizma među lokalnim stanovništvom te ukazuje da, iako postoji opća podrška turizmu, mnogi stanovnici nisu u potpunosti uvjereni u njegove koristi ili su suzdržani zbog potencijalnih negativnih posljedica

Ispitanike se također pitalo da iskažu svoj stav o zadovoljstvu uključenosti autohtone ponude u turističku ponudu otoka pri čemu većina ispitanika ima pozitivan stav (47,06 %), njih 35,29% ima neutralan stav, dok 17,65 % ima negativan stav. Dakle većina ispitanika smatra da je autohtona ponuda otoka dovoljno uključena u turističku ponudu otoka, iako veći broj ispitanika vidi potencijal za bolju uključenost s obzirom na njihovu neutralnost. Manji broj stanovnika negativno ocjenjuje uključenosti autohtone ponude otoka u turističku ponudu iz čega se može zaključiti kako smatraju da je autohtona ponuda u vrlo maloj mjeri zastupljena te da se stanje po tom pitanju može uvelike poboljšati.

U pogledu zadovoljstva po pitanju uključenosti i informiranja lokalnog stanovništva u donošenje odluka u turizmu ispitanici izražavaju opće nezadovoljstvo ispitanika. Naime,

većina ispitanika (36,27 %) ima negativan stav o uključenosti i informiranju lokalnog stanovništva u donošenje odluka o turizmu na otoku. Neutralni stav zauzima 32,35 % ispitanika, dok pozitivan stav ima 31,37 % istih.

S obzirom na činjenicu da otok Rab među smještajnim kapacitetima ima značajan udio apartmana koje lokalno stanovništvo iznajmljuje u turističke tvrtke, ispitanicima se postavilo pitanje vezano uz koristi koje imaju od turizma. Izravne koristi uključuju one gdje lokalno stanovništvo ostvaruje prihode radeći izravno u turizmu, dok neizravne koristi uključuju pozitivne učinke turističkih aktivnosti na lokalno stanovništvo čiji primarni izvor prihoda nije turizam. Lokalno stanovništvo može ostvarivati izravne koristi od turizma radeći u raznim djelatnostima koje su direktno povezane s turizmom, kao što je rad u hotelima i restoranima te ostvarivati prihode pružajući usluge smještaja i prehrane turistima. Vođenje turističkih tura također je dobar primjer gdje lokalni vodiči zarađuju vodeći turiste kroz povijesne znamenitosti, prirodne ljepote i kulturne događaje u njihovom području.

Neizravne koristi se odnose na ekonomske i društvene prednosti koje turizam donosi lokalnom stanovništvu koje nije izravno uključeno u turističke aktivnosti. Na primjer povećanje potražnje za lokalnim proizvodima. Poljoprivrednici i obrtnici mogu ostvariti dodatne prihode prodajom svojih proizvoda turistima, čak i ako nisu direktno zaposleni u turizmu. Unapređenje infrastrukture također je neizravna korist i uključuje poboljšanje javne infrastrukture kao što su ceste, zdravstvene usluge i komunalne usluge, koje se često financiraju prihodima od turizma, koristi cijeloj zajednici. Obje vrste koristi doprinose općem ekonomskom razvoju i poboljšanju kvalitete života lokalnog stanovništva, čineći turizam važnim faktorom u razvoju lokalne zajednice.

Opis	Broj ispitanika	Postotni udio
Koristi od turizma		
Izravne koristi	46	45,10 %
Neizravne koristi	36	35,29 %
Nikakve koristi	20	19,61 %
Udio turizma u prihodima		
Glavni izvor prihoda	23	22,55 %
Dodatni izvor	47	46,08 %
Bez prihoda od turizma	32	31,37 %

Tablica 5. Koristi od turizma i udio turizma u prihodima (N=102)

Izvor: istraživanje autorice

Najveći udio ispitanika ima izravne koristi od turizma (45,10 %) te o njemu ovise kao o izvoru prihoda ili zaposlenja što ukazuje da veliki dio zajednice radi u sektorima direktno povezanim s turizmom, kao što su ugostiteljstvo, smještaj, trgovina ili turističke usluge. S druge strane, 19,61 % ispitanika nema nikakve koristi od turizma što ukazuje na potencijalne društvene i ekonomske razlike unutar zajednice. Može se primijetiti da određeni dio stanovništva nije uključen u turističke aktivnosti ili ne uspijevaju iskoristiti prilike koje turizam nudi. Ova skupina može biti osjetljivija na negativne aspekte turizma, poput porasta troškova života ili ekoloških problema, što bi moglo dovesti do socijalnih napetosti ili podjela u stavovima prema turizmu.

Po pitanju udjela turizma u ukupnim prihodima ispitanika značajno je da većina ispitanika ostvaruje dodatne prihode od turizma (46,08 %) što se može povezati s iznajmljivanjem apartmana ili kuća za odmor od kojih ispitanici ostvaruju dodatne prihode od turističkih aktivnosti. Turizam kao glavni izvor prihoda prisutan je kod 22,55 % ispitanika. Podrazumijeva se da glavni izvor prihoda od turizma imaju oni ispitanici koji su direktno zaposleni u turizmu, kao i oni ispitanici koji rade u turističkim poduzećima ili imaju vlastita poduzeća koja se bave pružanjem turističkih aktivnosti, proizvoda ili usluga s time da dio ispitanika može živjeti od iznajmljivanja apartmana i kuća za odmor te im isto predstavlja glavni izvor prihoda. U ukupnoj strukturi ispitanika njih 31,37 % ne ostvaruje nikakav prihod od turizma.

Kako bi se dobio uvid u stavove ispitanika o turizmu na otoku u istraživanju su postavljene tvrdnje o utjecaju turizma na otok te se ispitanike tražilo da ocijene svoje slaganje s pojedinim tvrdnjama na ljestvici od 1 do 5, pri čemu je 1 - uopće se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 - u potpunosti se slažem.

Varijabla	AS	SD
PERCEPCIJA TURIZMA		
Turizam omogućuje bolji život.	3,33	1,10
Na otoku koristi od turizma ima samo manji dio stanovništva.	2,93	1,11
Turizam donosi samo loše plaćena radna mjesta.	2,57	1,04
Turizam donosi više štete nego koristi.	2,40	1,12
Ekonomska korist od turizma na otoku je precijenjena.	2,75	1,06
Turizam pridonosi očuvanju tradicije i običaja.	2,99	1,16
Turizam doprinosi očuvanju prirodne i kulturne baštine.	2,85	1,21
Usljed turističkog razvoja povećavaju se moji troškovi života.	3,32	1,20

Negativan utjecaj turista i njihove aktivnosti na otoku utječu na život pojedinca ili obitelji.	2,90	1,12
Turistička izgradnja narušava izgled otoka.	2,94	1,08
Turizam općenito donosi koristi na otoku.	3,53	1,21
Ukupna prosječna ocjena:	2,96	0,64

Tablica 6. Percepcija o utjecaju turizma na otok

Izvor: istraživanje autorice

Tablica 6. prikazuje stavove ispitanika o utjecajima turizma na otoku. Rezultati pokazuju pozitivan stav prema koristima koje turizam donosi, pri čemu je najviše ocijenjena tvrdnja da turizam omogućuje bolji život na otoku (AS=3,33; SD=1,10). Ispitanici, međutim, istovremeno smatraju da od turizma koristi ima samo manji broj stanovnika, te da su radna mjesta u turizmu slabo plaćena. Najlošije ocijenjena tvrdnja je ona da turizam donosi više štete nego koristi (AS=2,40; SD=1,12). Također, turizam se percipira kao faktor koji pridonosi očuvanju tradicije i kulturne baštine, ali i povećanju troškova života te nagrađivanju izgleda otoka.

Stavovi lokalnog stanovništva podijeljeni su prema ekonomskim utjecajima turizma na otoku. Postoji pozitivan stav među ispitanicima o tome da turizam omogućuje bolji život svima na otoku, a takva percepcija može biti povezana s povećanjem prihoda i dostupnosti boljih usluga koje turizam može donijeti. Ispitanici su pozitivno ocijenili tvrdnju da turizam donosi koristi otoku što ukazuje na prepoznavanje ekonomskih i infrastrukturnih poboljšanja kao posljedica turističkog razvoja. Ispitanici su izrazili stav da od turizma koristi ima samo manji broj stanovnika što ukazuje na percepciju nejednake raspodjele koristi, gdje određene skupine ili pojedinci profitiraju više od drugih. Turizam je često povezan s loše plaćenim radnim mjestima, što je reflektirano u relativno niskoj ocjeni te ukazuje da lokalno stanovništvo možda ne vidi turizam kao izvor kvalitetnih i dobro plaćenih poslova. Postoji opće negativan stav o tome da turizam donosi više štete nego koristi što ukazuje na probleme poput prekomjernog turizma, zagađenja i degradacije okoliša. Stav da je ekonomska korist od turizma precijenjena također je primjetan što može biti razlog skepticizma prema stvarnim ekonomskim doprinosima turizma u odnosu na očekivanja. Postoji pozitivan stav prema tvrdnji da turizam pridonosi očuvanju tradicije i običaja što ukazuje na to da lokalno stanovništvo smatra da turizam može igrati ulogu u održavanju i promicanju lokalne kulture. Ispitanici također pozitivno ocjenjuju tvrdnju da turizam potiče bolju skrb o kulturnoj i prirodnoj baštini. Nadalje, ispitanici su izrazili visoku razinu slaganja s tvrdnjom da su se

zbog turističkog razvoja povećali troškovi života što može biti povezano s rastom cijena nekretnina, hrane i drugih osnovnih potrepština zbog povećane potražnje. Stav da negativan utjecaj turista i njihovih aktivnosti utječe na život pojedinaca ili obitelji također je prisutan kao i tvrdnja da turistička izgradnja nagrđuje izgled otoka što može ukazivati na zabrinutost lokalnog stanovništva zbog urbanizacije i gubitka prirodne ljepote. Podaci pokazuju da lokalno stanovništvo prepoznaje kako pozitivne tako i negativne ekonomske utjecaje turizma na otoku. Dok turizam donosi određene koristi poput boljeg života i očuvanja kulture među ispitanicima postoje stavovi o nejednakoj raspodjeli tih koristi, loše plaćenim poslovima i povećanim troškovima života. Ovi stavovi ističu potrebu za održivim pristupom turizmu koji ujednačava ekonomske koristi s očuvanjem okoliša i poboljšanjem kvalitete života za sve stanovnike otoka.

Razvoj avanturističkog turizma predstavlja ključnu komponentu turističke industrije u 21. stoljeću. Ovaj segment putovanja sve više privlači pažnju kako turisti traže novi doživljaj povezan s prirodom i izazovima, tako i destinacija koje prepoznaju potencijal za ekonomski rast kroz održivo korištenje svojih prirodnih resursa. U skladu s tim, istraživanje stavova o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma ključno je za razumijevanje kako lokalna zajednica, turistička industrija i zaštita okoliša mogu surađivati radi unaprjeđenja ovog segmenta, istovremeno osiguravajući dugoročnu održivost i kvalitetu iskustava za posjetitelje. Upitnikom je ispitivano zadovoljstvo lokalnog stanovništva ponudom aktivnosti u sklopu avanturističkog turizma na otoku Rabu.

Ispitanike se pitalo da ocijene svoje zadovoljstvo sadašnjom ponudom aktivnosti u sklopu avanturističkog turizma na otoku Rabu prema vrstama avanturističkog turizma uključujući meke i tvrde oblike pri čemu je 1 - uopće nisam zadovoljan/a, 2 - nisam zadovoljan/na, 3 - niti sam zadovoljan/na niti sam nezadovoljan/na, 4 - zadovoljan/na sam, 5 - u potpunosti sam zadovoljan/na.

Varijabla	AS	SD
ZADOVOLJSTVO PONUDOM AVANTURISTIČKOG TURIZMA		
Pješačenje/šetanje prirodom	3,00	1,30
Penjanje po stijenama	2,60	1,18
Promatranje prirode	3,22	1,31
Veslanje na dasci (SUP)	3,36	1,30
Surfanje sa zmajem (Knite Surfing)	2,80	1,19

Ronjenje	3,13	1,26
Kajakaranje	3,27	1,31
Jedrenje/razgledavanje brodom	3,32	1,28
Ribolov	3,01	1,23
Arheološka ekspedicija	2,73	1,20
Biciklizam	3,39	1,34
Ukupna prosječna ocjena:	3,08	1,06

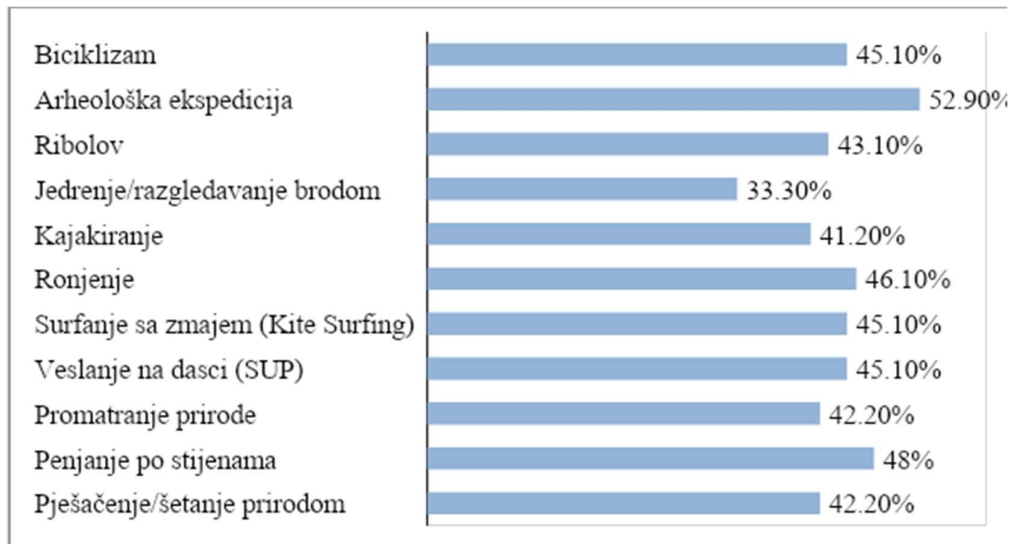
Tablica 7. Zadovoljstvo ponudom avanturističkog turizma

Izvor: istraživanje autorice

Tablica 7. prikazuje prosječne ocjene zadovoljstva s avanturističkim turizmom na otoku. Ukupno zadovoljstvo s ponudom avanturističkih aktivnosti je umjereno, s prosječnom ocjenom od 3,08. Biciklizam je ocijenjen najvišom prosječnom ocjenom (AS=3,39; SD=1,34), dok je penjanje po stijenama dobilo najnižu ocjenu (AS=2,60; SD=1,18). Općenito, ispitanici su umjereno zadovoljni avanturističkim turizmom, s najvećim zadovoljstvom prema biciklizmu, veslanju na dasci i promatranju prirode, dok su manje zadovoljni penjanjem po stijenama i arheološkim ekspedicijama.

Rezultati pokazuju da značajan dio ispitanika nije zadovoljan ponudom pješčenja i šetnji prirodom što dovodi u pitanje potrebu za poboljšanjem ovih aktivnosti. Penjanje po stijenama izaziva neutralne stavove među ispitanicima, dok aktivnosti poput veslanja na dasci (SUP), surfanja sa zmajem (Kite Surfing), ronjenja, kajakarenja, jedrenja i razgledavanja brodom te ribolova imaju visoku podršku odnosno ispitanici su zadovoljni ponudom tih aktivnosti. Ispitanici su najzadovoljniji s ponudom jedrenja i razgledavanja brodom, kao i ribolovom, dok ponuda arheološke ekspedicije ostvaruje najmanje zadovoljstvo među ispitanicima. Ispitanici su najzadovoljniji ponudom biciklizma.

Ispitanicima je postavljeno pitanje za koje avanturističke aktivnosti smatraju da imaju potencijal za daljnji razvoj na otoku. Metoda višestrukog odabira omogućila je ispitanicima da istaknu više aktivnosti koje smatraju važnima. Ovaj način pruža sveobuhvatan uvid stavove lokalne zajednice prema različitim oblicima avanturističkog turizma. Grafikon 1. prikazuje rezultate istraživanja o aktivnostima u sklopu avanturističkog turizma s mogućnošću dodatnog razvoja na otoku Rabu.

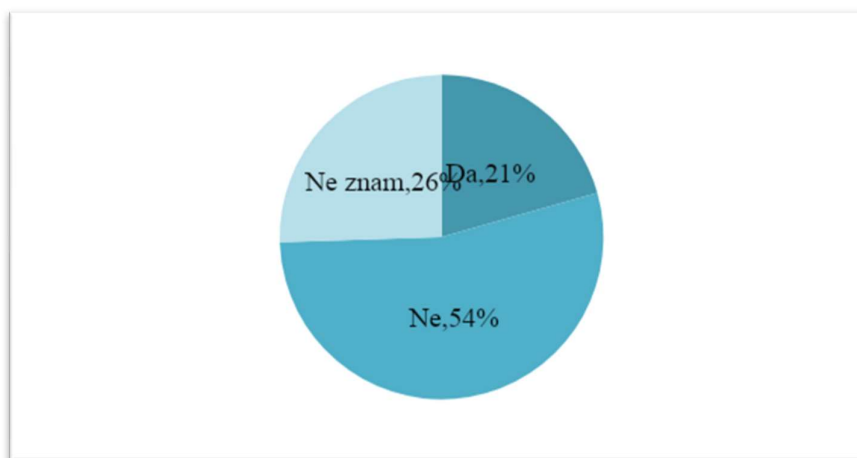
Grafikon 2. Aktivnost u sklopu avanturističkog turizma s mogućnošću dodatnog razvoja na otoku Rabu

Izvor: istraživanje autorice

U sklopu ovog pitanja, višestrukim odabirom ispitanici su ocjenjivali aktivnosti u sklopu avanturističkog turizma koje po njima imaju potencijal za dodatni razvoj na otoku Rabu. Više od polovine ispitanika (52,90 %) smatra da bi se na otoku Rabu dodatno mogla razviti arheološka ekspedicija dok udio ispitanika od 48,00 % smatra da bi se dodatno moglo razviti penjanje po stijenama. Udio od 46,10 % ispitanika smatra da bi se dodatno moglo razviti ronjenje dok njih 45,10 % smatra da bi se dodatno moglo razviti veslanje na SUP dasci. Isti postotak ispitanika (45,10 %) smatra da bi se surfanje sa zmajem i biciklizam mogli dodatno razviti na otoku. Dodatni razvoj pješaćenja i šetanja prirodom podupire 42,20 %. Pored navedenog, 43,10 % ispitanika smatra da bi se ronjenje kao aktivnost moglo dodatno razviti. Najmanji udio ispitanika (33,30 %) smatra da bi se dodatno moglo razviti jedrenje i razgledavanje brodom. Iz promatranih podataka vidljivo je da stanovništvo smatra kako je arheološka ekspedicija vrsta avanturističkog turizma koja bi se mogla razviti u sklopu ponude otoka dok su najviše zadovoljni ponudom jedrenja i razgledavanja brodom, stoga manji dio stanovnika smatra da bi se isto moglo dodatno razviti.

Kako bi se razumjeli stavovi lokalnog stanovništva o potencijalu razvoja avanturističkog turizma na otoku istima je postavljeno pitanje smatraju li da bi dodatni razvoj i povećanje ponude avanturističkog turizma ugrozilo prirodni identitet otoka. Na pitanje su mogli odgovoriti s "da", "ne" i "ne znam". Cilj ovog pitanja bio je ispitati percepcije o mogućim utjecajima širenja turističkih aktivnosti na očuvanje prirodnog okruženja otoka.

Grafikon 3. prikazuje odgovore ispitanika na pitanje o tome u smatraju li da bi dodatni razvoj i povećanje ponude avanturističkog turizma ugrozio prirodni identitet otoka Raba.

Grafikon 3. Utjecaj razvoja avanturističkog turizma na prirodni identitet otoka

Izvor: istraživanje autorice

Ispitanici su ispitivani o mogućem utjecaju razvoja avanturističkog turizma na prirodni identitet otoka. Većina (53,90%) ne vjeruje da bi razvoj ugrozio identitet otoka, dok 20,60% smatra da bi mogao. Oko 25,50% ispitanika nema stav o ovom pitanju.

Većina ispitanika ne vjeruje da bi razvoj avanturističkog turizma ugrozio prirodni identitet otoka i pokazuje pozitivan stav prema njegovim ekonomskim i socijalnim koristima. Međutim, značajan dio ispitanika nije siguran kako bi razvoj utjecao na identitet otoka, što može biti posljedica nedostatka informacija. Oni koji se protive razvoju ističu brigu za očuvanje prirodnog okoliša i kulturne baštine, te su svjesni negativnih posljedica turizma na prirodu i kulturu.

U istraživanju se nastojalo saznati stavove stanovnika prema avanturističkom turizmu i njegovom utjecaju na otok Rab koje su prikazane prosječnim ocjenama stavova ispitanika.

Varijabla	AS	SD	Cronbach alpha
PERCEPCIJA UTJECAJA AVANTURISTIČKOG TURIZMA NA OTOK RAB			
Ponuda avanturističkog turizma treba biti razvijena u skladu s prirodnim i kulturnim okolišem.	3,68	1,35	1,82
Aktivnosti avanturističkog turizma imaju negativan utjecaj na prirodni okoliš.	2,46	0,99	0,98

Aktivnosti avanturističkog turizma imaju pozitivan utjecaj na prirodni okoliš.	3,15	1,13	1,28
Pružatelji usluga avanturističkog turizma imaju važnu ulogu u očuvanju obale i prirode.	3,28	1,25	1,57
Korisnici usluga avanturističkog turizma spremni su platiti više cijenu za aktivnosti avanturističkog turizma kako bi se osiguralo da te tvrtke posluju na ekološki održiv način.	3,36	1,18	1,38
Ukupna prosječna ocjena:	3,19	0,83	0,68

Tablica 8. Percepcija utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab

Izvor: istraživanje autorice

Tablica 8. prikazuje prosječne ocjene stavova ispitanika prema utjecaju avanturističkog turizma na otoku Rabu, čiji rezultati ukazuju na umjereno pozitivan stav ispitanika prema avanturističkom turizmu, s ukupnom prosječnom ocjenom od 3,19. Najvišu prosječnu ocjenu ima tvrdnja da ponuda avanturističkog turizma treba biti razvijena u skladu s prirodnim i kulturnim okolišem (AS=3,68; SD=1,35), što ukazuje na snažno slaganje ispitanika s ovom idejom. Suprotno tome, tvrdnja da aktivnosti avanturističkog turizma imaju negativan utjecaj na prirodni okoliš dobila je najnižu prosječnu ocjenu (AS=2,46; SD=0,99), što ukazuje na neslaganje ispitanika s ovom tvrdnjom. Ispitanici su također blago pozitivno ocijenili stav da su korisnici usluga spremni platiti više za ekološki održivo poslovanje (AS=3,36; SD=1,18). Općenito, ispitanici su umjereno pozitivni prema utjecaju avanturističkog turizma, prepoznajući važnost usklađivanja s okolišem i očuvanja prirode, dok su manje skloni vjerovati u njegov negativan utjecaj na okoliš.

Varijabla	AS	SD	Cronbach alpha
PERCEPCIJA O RAZLIČITIM ASPEKTIMA AVANTURISTIČKIH TURA			
Dobra kvaliteta prijevoznih objekata su potrebne za razvoj avanturističkog turizma na otoku.	3,55	1,17	1,38
Praktičnost prijevoznih objekata je važna za razvoj avanturističkog turizma na otoku.	3,45	1,17	1,36
Sigurnost prijevoznih objekata je važna za razvoj avanturističkog turizma na otoku.	3,51	1,22	1,50
Dobra kvaliteta smještajnih objekata je potrebna za razvoj avanturističkog turizma na otoku.	3,52	1,19	1,42
Praktičnost smještaja je važna za razvoj avanturističkog turizma na otoku.	3,56	1,26	1,58
Sigurnost u području smještaja je važna za razvoj avanturističkog turizma na otoku.	3,75	1,16	1,34
Usluge turoperatora i putničkih agencija su potrebne za razvoj avanturističkog turizma na otoku.	3,64	1,23	1,52
Učinkovite usluge turističkog vodiča su potrebne za razvoj avanturističkog turizma na otoku.	3,79	1,16	1,35
Raznolikost avanturističkih aktivnosti je faktor prilikom odabira destinacije za avanturističko putovanje.	3,80	1,15	1,33

Dostupnost opreme za avanturističke aktivnosti je potrebna za avanturistička putovanja na otoku.	3,84	1,16	1,34
Izazovi bi trebali biti uključeni u ponudu avanturističkih aktivnosti.	3,70	1,17	1,36
Noviteti bi trebali biti uključeni u ponudu avanturističkih aktivnosti.	3,79	1,11	1,23
Uzbudljivost bi trebala biti uključena u ponudu avanturističkih aktivnosti.	3,75	1,13	1,28
Stimulacija bi trebala biti uključena u ponudu avanturističkih aktivnosti.	3,47	1,30	1,44
Rizik bi trebao biti uključen u ponudu avanturističkih aktivnosti.	3,39	1,13	1,27
Opasnost bi trebala biti uključena u ponudu avanturističkih aktivnosti.	3,08	1,30	1,70
Lokalne kulture i festivali na otoku su faktori prilikom odabira destinacije za avanturističko putovanje.	3,49	1,18	1,38
Restorani ili pruženi obroci za turiste su potrebni za avanturistička putovanja na otoku.	3,35	1,20	1,44
Čista i sigurna hrana i pića su važni za avanturistička putovanja na otoku.	3,58	1,22	1,49
Ukupna prosječna ocjena	3,58	0,93	0,86

Tablica 9. Percepcija o različitim aspektima avanturističkih tura

Izvor: istraživanje autorice

Tablica 9. prikazuje prosječne ocjene stavova ispitanika prema različitim aspektima avanturističkih tura na otoku. Rezultati ukazuju na pozitivan stav ispitanika prema ovim aspektima, s ukupnom prosječnom ocjenom od 3,58 (SD=0,93). Najvišu prosječnu ocjenu dobila je tvrdnja da je dostupnost opreme za avanturističke aktivnosti potrebna za avanturistička putovanja na otoku (AS=3,84; SD=1,16), što ukazuje na snažno slaganje ispitanika s ovom tvrdnjom. Raznolikost avanturističkih aktivnosti također je visoko ocijenjena kao faktor prilikom odabira destinacije. Ispitanici su također istakli važnost učinkovitih usluga turističkog vodiča i noviteta u ponudi avanturističkih aktivnosti. Sigurnost smještaja također je ocijenjena visoko, zajedno s uzbudljivošću avanturističkih aktivnosti. Praktičnost prijevoznih objekata i smještaja također su ocijenjeni kao važni faktori. Tvrdnja da bi izazovi trebali biti uključeni u ponudu avanturističkih aktivnosti dobila je prosječnu ocjenu od 3,70 (SD=1,17), dok je uključivanje rizika i opasnosti u ponudu avanturističkih aktivnosti ocijenjeno niže, s prosječnim ocjenama od 3,39 (SD=1,13) i 3,08 (SD=1,30) respektivno.

Ispitanici su također prepoznali važnost lokalnih kultura i festivala kao faktora prilikom odabira destinacije (AS=3,49; SD=1,18) i potrebe za restoranima ili pruženim obrocima za turiste (AS=3,35; SD=1,20). Čista i sigurna hrana i pića su ocijenjeni kao važni za avanturistička putovanja na otoku (AS=3,58; SD=1,22). Sveukupno, ispitanici imaju pozitivan stav prema različitim aspektima avanturističkih tura na otoku, ističući važnost kvalitete, praktičnosti i sigurnosti prijevoznih i smještajnih objekata, kao i dostupnost

raznolike opreme i aktivnosti te uključivanje uzbudljivih i stimulativnih elemenata u ponudu avanturističkog turizma. U kontekstu istraživanja stavova lokalnog stanovništva o mogućnostima razvoja avanturističkog turizma na otoku Rabu, Pearsonov koeficijent korelacije korišten je zbog sposobnosti mjerenja i kvantificiranja linearnih odnosa između različitih varijabli. Ova metoda omogućava preciznu analizu kako različite percepcije i stavovi među ispitanicima međusobno koreliraju, što je ključno za razumijevanje kompleksnih odnosa u istraživanju stavova lokalnog stanovništva o razvoju avanturističkog turizma.

	PERCEPCIJA O UTJECAJU TURIZMA NA OTOK	ZADOVOLJSTVO PONUDOM AVANTURISTIČKOG TURIZMA	PERCEPCIJA UTJECAJA AVANTURISTIČKOG TURIZMA NA OTOK RAB	PERCEPCIJA O RAZLIČITIM ASPEKTIMA AVANTURISTIČKIH TURA
PERCEPCIJA O UTJECAJU TURIZMA NA OTOK	1			
ZADOVOLJSTVO PONUDOM AVANTURISTIČKOG TURIZMA	r=0,36; p=6,9495E-22	1		
PERCEPCIJA UTJECAJA AVANTURISTIČKOG TURIZMA NA OTOK RAB	r=0,45; p=1,54161E-12	r=0,57; p=0,033400964	1	
PERCEPCIJA O RAZLIČITIM ASPEKTIMA AVANTURISTIČKIH TURA	r=0,40; p=2,79534E-13	r=0,51; p=0,008611414	r=0,70; p=8,05475E-05	1
P = 0.0000805475; r=				

Tablica 10. Korelacijska analiza rezultata istraživanja

Izvor: istraživanje autorice

Korelacijskom analizom utvrđeno je slaba do umjerena pozitivna povezanost između percepcije o utjecaju turizma na otok i zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma ($r=0,36$, $p<0,01$). Navedeno ukazuje na to da lokalno stanovništvo koje pozitivnije percipira utjecaj turizma na otok ima sklonost većem zadovoljstvu s ponudom avanturističkog turizma.

Korelacijskom analizom također je utvrđena pozitivna povezanost između percepcije o utjecaju turizma na otok i percepcije utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab. U kontekstu istraživanja, navedeno ukazuje na činjenicu da ljudi koji imaju pozitivan ili negativan stav prema općem utjecaju turizma na otok često dijele slične stavove o utjecaju avanturističkog turizma. Drugim riječima, percepcija utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab u značajnoj je vezi s općim stavom o utjecaju turizma na otok. Može se zaključiti da opći

stavovi prema turizmu oblikuju specifične stavove o različitim vrstama turizma, u ovom slučaju avanturistički turizam.

Korelacija između percepcije o utjecaju turizma na otok i percepcije o različitim aspektima avanturističkih tura pokazuje značajnu povezanost. ($r=0,40$; $p<0,01$). Postoji značajna povezanost između općeg stava o utjecaju turizma na otok i specifičnih stavova o različitim aspektima avanturističkog turizma. Lokalni stanovnici koji imaju određeno mišljenje o općem utjecaju turizma na otok često dijele slične stavove o različitim aspektima avanturističkog turizma, poput uzbudljivosti, noviteta i izazova. Ovi rezultati ukazuju na to da percepcija utjecaja turizma može značajno utjecati na to kako se pojedinci odnose prema specifičnim aspektima avanturističkih aktivnosti. Također, opći stavovi prema turizmu oblikuju specifične stavove prema različitim oblicima avanturističkog turizma.

Korelacijska analiza između zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma i percepcije utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab pokazuje umjerenu do značajnu povezanost ($r=0,57$; $p=0,05$). Ova korelacija ukazuje na to da postoji prilično jaka povezanost između zadovoljstva ponudom avanturističkim aktivnostima i stava o utjecaju avanturističkog turizma na otok Rab. Oni ispitanici koji su zadovoljni ponudom avanturističkog turizma imaju tendenciju pozitivnije gledati na utjecaj aktivnosti avanturističkog turizma na otok Rab. Može se zaključiti da percepcija utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab može biti oblikovana stupnjem zadovoljstva koje ljudi osjećaju prema ponudi te vrste turizma. Visoko zadovoljstvo s avanturističkim aktivnostima može povećati pozitivnu percepciju njihovog utjecaja na otok, dok nisko zadovoljstvo može rezultirati negativnijim stavovima o utjecaju tih aktivnosti.

Korelacijskom analizom između utjecaja zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma i percepcije o različitim aspektima avanturističkih tura dolazi se do zaključka da postoji umjerena i pozitivna povezanost ($r=0,51$; $p<0,01$). Veći stupanj zadovoljstva s ponudom avanturističkog turizma povezan je s pozitivnijim stavovima prema različitim aspektima tih tura. Iz provedene analize uočljivo je da ono lokalno stanovništvo koje je zadovoljno trenutnom ponudom avanturističkog turizma također pozitivnije ocjenjuje različite aspekte tih aktivnosti u sklopu avanturističkog turizma. Navedeno ukazuje na potrebu za poboljšanjem ponude avanturističkog turizma koja može imati značajan utjecaj na percepciju različitih aspekata avanturističkog turizma.

Analiza između percepcije utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab i percepcije različitih aspekata avanturističkih tura ($r=0,70$; $p<0,01$) ukazuje na pozitivnu korelaciju i snažnu povezanost ovih dviju varijabli. U skladu s time primjetno je da lokalno stanovništvo

koje ima pozitivnu percepciju o utjecaju avanturističkog turizma na otok Rab također pozitivnije ocjenjuje različite aspekte avanturističkih tura.

4.4. Diskusija

Provedeno istraživanje pružilo je značajne uvide u odnos između percepcije utjecaja turizma na otok Rab i stavova lokalnog stanovništva prema avanturističkom turizmu. Dobiveni rezultati omogućuju dublje razumijevanje kako opći stavovi prema turizmu utječu na specifične stavove o različitim vrstama turizma.

Prva hipoteza sugerira da postoji pozitivna korelacija između percepcije utjecaja turizma na otok i percepcije utjecaja avanturističkog turizma na otoku Rabu. Rezultati istraživanja potvrdili su ovu hipotezu, jasno pokazujući da su stavovi lokalnog stanovništva prema općem utjecaju turizma povezani sa stavovima o utjecaju avanturističkog turizma. Ova povezanost ukazuje na to da percepcija općeg utjecaja turizma oblikuje specifične stavove o avanturističkom turizmu na otoku. Naglašava se važnost sveukupnog stava prema turizmu u formiranju stavova prema njegovim različitim aspektima.

Druga hipoteza predviđa da postoji pozitivna korelacija između percepcije utjecaja turizma na otok i zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma. Rezultati istraživanja potvrdili su ovu hipotezu i pokazali da veće zadovoljstvo s ponudom avanturističkog turizma ima tendenciju biti povezano s pozitivnijim stavovima prema općem utjecaju turizma. Ova činjenica ukazuje na to da percepcija utjecaja turizma može utjecati na specifične stavove o kvaliteti turističkih ponuda poput avanturističkih aktivnosti.

Treća hipoteza istražuje povezanost između percepcije utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab i zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma. Rezultati istraživanja pokazali su umjerenu do značajnu povezanost što potvrđuje da oni koji su zadovoljni ponudom avanturističkog turizma također imaju pozitivniji stav prema utjecaju tih aktivnosti na otok. Ova povezanost naglašava važnost zadovoljstva s avanturističkim aktivnostima kao faktora koji oblikuje percepciju njihovog utjecaja na zajednicu.

Četvrta hipoteza sugerira postojanje pozitivne korelacije između zadovoljstva ponudom avanturističkog turizma i percepcije različitih aspekata avanturističkih tura. Rezultati su potvrdili ovu hipotezu, pokazujući da veće zadovoljstvo s ponudom avanturističkog turizma dovodi do pozitivnijih stavova prema različitim aspektima tih tura. Ovi rezultati ukazuju na to da poboljšanje kvalitete i raznolikosti avanturističkog turizma

može značajno utjecati na način na koji lokalno stanovništvo doživljava različite karakteristike aktivnosti avanturističkog turizma.

Sveukupno, provedeno istraživanje pruža važne uvide u to kako stavovi prema turizmu utječu na percepciju i zadovoljstvo specifičnim vrstama turizma. Rezultati sugeriraju da bi pružatelji turističkih usluga trebali uzeti u obzir opće stavove prema turizmu pri razvoju i promociji avanturističkog turizma kako bi se unaprijedila ponuda i zadovoljstvo lokalnog stanovništva. Ova saznanja mogu pomoći u oblikovanju učinkovitijih strategija za unapređenje turističkih aktivnosti i njihovog utjecaja na zajednicu.

4.5. Ograničenja i preporuke za daljnja istraživanja

Provedeno istraživanje o percepciji utjecaja turizma na otok Rab i stavovima lokalnog stanovništva prema avanturističkom turizmu pružilo je korisne uvide u odnose između različitih varijabli i stavova. Ipak ovo istraživanje ima svoja ograničenja koja mogu utjecati na interpretaciju rezultata i generalizaciju nalaza. Jedno od glavnih ograničenja ovog istraživanja bilo je relativno kratko vremensko razdoblje unutar kojeg su prikupljeni podaci. Kratko vremensko razdoblje ograničilo je mogućnost praćenja dugoročnih promjena u stavovima i percepcijama lokalnog stanovništva prema turizmu. Dugoročno praćenje moglo bi pružiti uvid u promjene stavova i ponašanja tijekom vremena što bi omogućilo bolje razumijevanje dinamike utjecaja turizma.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 102 ispitanika, što može pružiti korisne uvide. Međutim, zbog veličine uzorka, rezultati možda nisu dovoljni za generalizaciju na cijelo lokalno stanovništvo otoka Raba. Veći uzorak uključujući različite demografske skupine mogao bi pružiti potpuniju sliku o percepciji i stavovima prema turizmu. Korištene metode prikupljanja podataka imaju svojih nedostataka. Naime metoda ankete podložna pristranostima u odgovorima. U budućim istraživanjima, kombinacija različitih metoda prikupljanja podataka, uključujući kvalitativne metode poput dubinskih intervjua mogla bi pomoći u pružanju dubljih i bogatijih informacija. Također, specifičnosti lokalnog konteksta kao što su sezonalnost turizma, ekonomske promjene ili društvene prilike također mogu utjecati na percepciju turizma. Ovi faktori nisu u potpunosti obuhvaćeni u istraživanju što može ograničiti razumijevanje kako kontekstualne varijable utječu na stavove lokalnog stanovništva.

Buduća istraživanja trebala bi razmotriti produženje vremenskog okvira prikupljanja podataka kako bi se omogućilo praćenje dugoročnih promjena u stavovima i percepcijama

prema turizmu. Za buduća istraživanja preporučuje se proširenje uzorka kako bi se obuhvatili različiti segmenti lokalnog stanovništva. Veći i raznolikiji uzorak mogao bi poboljšati generalizaciju rezultata i omogućiti detaljniju analizu specifičnih skupina unutar zajednice.

ZAKLJUČAK

Prilikom istraživanja općih stavova ispitanika o utjecaju turizma na razvoj otoka rezultati pokazuju raznolikost stavova lokalnog stanovništva otoka Raba o utjecaju turizma. Ispitanici su podijeljeni u mišljenjima o prednostima i nedostacima turizma. Veći dio ispitanika percipira turizam kao izvor boljeg života za lokalno stanovništvo no istovremeno postoji značajan udio onih koji smatraju da koristi turizma doživljava samo manji dio zajednice. Također postoji značajan broj ispitanika koji se brine da turizam može dovesti do povećanja troškova života, nagrđivanja izgleda otoka te negativnog utjecaja na tradiciju, običaje i prirodnu baštinu.

Većina ispitanika u istraživanju ne smatra da bi razvoj avanturističkog turizma ugrozio prirodni identitet otoka Raba. Ovaj stav ukazuje na općenitu podršku ili neutralnost prema ideji proširenja ovog oblika turizma, možda prepoznajući potencijalne ekonomske i socijalne koristi koje bi takav razvoj mogao donijeti. Međutim, značajan dio ispitanika nije siguran ili nema jasno mišljenje o mogućim utjecajima. Takva neodlučnost može proizaći iz nedostatka informacija o konkretnim planovima razvoja turizma ili nedostatka primjera koji bi ilustrirali moguće utjecaje avanturističkog turizma na prirodni identitet otoka. Oni koji izražavaju zabrinutost vjerojatno su svjesni negativnih iskustava iz drugih destinacija gdje je turizam imao štetan utjecaj na prirodne resurse i kulturnu baštinu. Njihove zabrinutosti treba uzeti u obzir prilikom planiranja budućih turističkih projekata kako bi se osigurala zaštita i očuvanje prirodnih resursa otoka Raba.

Kod istraživanja stavova stanovnika prema avanturističkom turizmu i njegovom utjecaju na otok Rab primjetno je da se većina ispitanika slaže ili potpuno slaže s idejom da avanturistički turizam treba biti razvijen u skladu s prirodnim i kulturnim okolišem što kazuje na visoku razinu svijesti i podrške za održivi razvoj turizma. Također, većina ne vjeruje da aktivnosti avanturističkog turizma imaju negativan utjecaj na prirodni okoliš, dok samo manji postotak izražava potpunu ili djelomičnu suglasnost s tom tvrdnjom. Navedeno ukazuje na optimizam ili barem neutralnost prema utjecaju turizma na okoliš. Ispitanici su podijeljeni u mišljenju o pozitivnom utjecaju avanturističkog turizma na prirodu. Većina zauzima neutralan stav, dok dio njih smatra da avanturistički turizam ima pozitivan učinak na okoliš. Pored navedenog, postoji podijeljeno mišljenje o ulozi pružatelja usluga avanturističkog turizma u očuvanju obale i prirode. Pored navedenog, određeni dio ispitanika podržava ideju da bi bili spremni platiti više za ekološki održive aktivnosti u avanturističkom turizmu, dok podjednaki dio ima neutralan stav prema tom pitanju. Rezultati istraživanja pokazuju visoku svijest o

važnosti očuvanja okoliša među ispitanicima. Postoji većinska podrška ideji o održivom razvoju avanturističkog turizma ali i potreba za dodatnim obrazovanjem i informiranjem kako bi se poboljšalo razumijevanje utjecaja turizma na prirodu i kulturu otoka Raba.

Na temelju rezultata istraživanja provedenog među lokalnim stanovništvom o stavu prema različitim aspektima avanturističkih tura na otoku može se zaključiti da postoji snažna podrška razvoju avanturističkog turizma na otoku. Lokalno stanovništvo ističe važnost kvalitetnih prijevoznih i smještajnih opcija kao ključnih elemenata infrastrukture potrebne za turističku ponudu. Posebno se naglašava potreba za praktičnim i sigurnim prijevozom te udobnim i sigurnim smještajem, što ukazuje na želju za unapređenjem lokalne turističke infrastrukture koja može zadovoljiti i lokalne potrebe i očekivanja gostiju. Uz to, usluge turoperatora i turističkih vodiča prepoznate su kao ključne za pružanje stručnog vodstva i organizacije, što doprinosi ukupnom kvalitetu turističkog iskustva na otoku. Lokalno stanovništvo također podržava raznovrsne avanturističke aktivnosti i dostupnost opreme za iste, što se smatra važnim faktorom za privlačenje turista i promociju otoka kao destinacije za avanturistička putovanja. Kulturna baština otoka, uključujući lokalne festivale i kulturne događaje, također se ističu kao značajan faktor privlačnosti za turiste. Navedeno ukazuje na važnost očuvanja i promocije lokalne kulture kao integralnog dijela turističke ponude otoka.

Rezultati korelacijske analize pokazali su da postoji umjerena pozitivna korelacija između percepcije utjecaja turizma i zadovoljstva s ponudom avanturističkog turizma što znači da pozitivan stav prema općem utjecaju turizma doprinosi većem zadovoljstvu s avanturističkim aktivnostima. Osim toga istraživanje je potvrdilo da postoji značajna povezanost između percepcije općeg utjecaja turizma i specifičnih stavova o utjecaju avanturističkog turizma na otok Rab. Stavovi prema općem turizmu često oblikuju stavove prema različitim vrstama turizma uključujući avanturističke ture. Analiza je također pokazala da visoko zadovoljstvo s avanturističkim aktivnostima pozitivno utječe na percepciju njihovog utjecaja na otok. Veće zadovoljstvo s ponudom avanturističkog turizma povezano je s pozitivnijim stavovima prema različitim aspektima tih tura što naglašava važnost poboljšanja kvalitete i raznovrsnosti ponude. Istraživanje ukazuje na potrebu za stalnim unapređenjem turističkih ponuda i razmatranjem općih stavova prema turizmu u oblikovanju specifičnih turističkih aktivnosti. Buduća istraživanja trebala bi uključivati širi vremenski okvir i veći uzorak kako bi se stekli još precizniji uvidi u odnose između turizma i lokalnih zajednica.

POPIS LITERATURE

KNJIGE

1. Cvelić Bonifačić, Josipa: *Kamping - osnove hrvatskog i europskog kamping turizma*, Poreč, 2011.
2. Rabotić, Branislav: *Selektivni oblici turizma*, Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd, 2013, 296
3. Magaš, Dragan; Vodeb, Ksenija; Zadel, Zdenka. (2018): *Menadžment turističke organizacije i destinacije*, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, str. 61.
4. Birkić, Draženka: *Održivi turistički razvoj priobalne destinacije*, Doktorska disertacija, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2016.
5. Birkić, Draženka; Primužak, Andreja; Erdeljac, Nela, (2019) *Sustainable Tourism development of coastal destinations – the role and significance of local residents*, 101-120, Vol.5, 5th International Scientific Conference Tourism in Southern and Eastern Europe 2019- Creating Innovative Tourism Experiences : The way to Extended the Tourist Season, 16.-18. May 2019, Opatija.
6. Swarbrooke, John; Beard, Colin, Leckie, Stephen; Pomfret, Gil, (2003) *Adventure tourism: The new frontier*. Oxford: Butterworth-Heinemann
7. Šečibović, Refik; Maksin-Mičić, Marija; Komlenović, Đurđica; Manić Emilija, 2006. *Uvod u geografiju turizma s osnovama prostornog planiranja*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu: Beograd
8. Vukonić, Boris. 2010. *Turizam - budućnost mnogih iluzija*, Visoka poslovna škola Utilus Plejada. Zagreb: Visoka poslovna škola Utilus
9. Weaver, David B. (2006). *Sustainable Tourism: Theory and Practice*. Butterworth: Heinemann

ČLANCI

1. Andereck, Kathleen L.; Nyaupane, Gyan P. (2011). *Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents*. *Journal of Travel Research*, 50(3): 248-260

2. Almeida, Fernando; Balbuena, Antonia; Cortés, Rafael (2015). Residents' Attitudes Towards the Impacts of Tourism. *Tourism Management Perspectives*, (13):1-15
3. Ap, John (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, (19): 665–690
4. Beck, Srđan (2022). Re-evaluation of the Historical and Cultural Landscape of the Island of Rab. Proceedings from the VIth International Congress of Art History Students: Interdisciplinarity in Art History / Bilogrivić, Matea ; Bobinac, Martina ; Korunić, Mara i sur. (ur.). Zagreb: FF Press, 2022. str. 21-27
5. Cater, Carl i Cloke, Paul (2007). Bodies in action: The performativity of adventure tourism. *Anthropology Today*, 23(6): 13-17.
6. Camilleri, Mark Anthony (2018). The Tourism Industry: An Overview, U: Travel Marketing, Tourism Economics and the Airline Product. Cham,Switzerland: Springer Nature, str. 3-27.
7. Gross, Sven; Sand, Manuel; Berger, Theo (2023). Examining the adventure traveller behaviour - Personality, motives and socio-demographic factors as determinants for German adventure travel. *European Journal of Tourism Research* (33): 1-22
8. Gursoy, Dogan; Jurowski, Claudia i Uysal, Muzaffer (2002). Resident attitudes: A structural modeling approach. *Annals of Tourism Research*, 29(1):79-105.
9. Jelinčić, Daniela Angelina (2006). Turizam vs. Identitet Globalizacija i tradicija. *Etnološka istraživanja* (11): 161-183
10. Mackenzie Wright, Daniel (2023). The future past of travel: adventure tourism supporting humans living on the edge of existence. *Journal Of Tourism Futures*, 9 (2): 151-167.
11. Nejašmić, Ivo (1999). Uloga turizma u diferenciranom demografskom razvitku otočkih naselja. *Hrvatski geografski glasnik* 61 (1): 37-38
12. Mikačić, Vesna (1994). Otočni turizam Hrvatske. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 3(4-5), str. 517-529
13. Marin-Pantelescu, Andrean; Tachiciu, Laurentiu; Sorinel Capusneanu; Topor, Dan Ioan (2019). Role of Tour Operators and Travel Agencies in Promoting Sustainable Tourism. *Amfiteatru Economic*, 21(52): 654-669.
14. Marzuki, Azizan (2012). Local residents' perceptions towards economic impacts of tourism development in Phuket. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 60(2):199 – 212

15. Paparić, Dominik; Bruža, Dino; Rudančić, Andreja (2020). Elements Of The Tourist Offer Of The Island Of Rab. *Ekonomski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku*. Opatija. str. 127-143
16. Paparić, Dominik; Ricl, Jasenka i Ćučić, Dražen. (2018). The Island Of Rab – Tourism Positioning And Destination Branding. *Conference: Interdisciplinary Management Research*: Opatija, str. 1-20
17. Perinić Lewis, Ana (2008). Ethnohistorical Processes and Demographic Structure of the Island of Rab, Croatia. *Collegium antropologicum*, 32(3): 945-958
18. Razović, Mili i Tomljenović, Renata (2015). Development model of tourism on Croatian open-sea islands. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 63(1):19-36
19. Steynberg, Lizl i Grundling, Jan (2005). Sustainability of adventure tourism: the economic highway. *Sustainable Development and Planning 2*, 1419-1428.
20. Schneider, Paige P. i Vogt, Christine. A. (2012). Applying the 3M Model of Personality and Motivation to Adventure Travelers. *Journal of Travel Research* 51(6): 704-716
21. Soldić Frleta, Daniela i Smolčić Jurdana, Dora (2023). Determinante potpore lokalnog stanovništva razvoju turizma. *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, 11(1):1-13
22. Lötter, Melissa Jeanette i Welthagenm, Lisa Charmaine (2022). The effect of adventure tourists' profile characteristics toward wellness dimensions. *Inernational Journal of Leisure and Tourism Marketing* 7 (3): 168–179.
23. Yaja, Millo i Kumar, Anuj (2021). An empirical study of marketing of SMEs in the tourism sector. *Small Enterprise Research* 28 (3): 314-328
24. Vidučić, Vinko (2007). Održivi razvoj otočnog turizma Republike Hrvatske. *Naše more* 54(1-2):42-48

IZVJEŠĆA

1. Adventure Travel Trade Association (ATTA) & George Washington University (2013). Adventure tourism market study. Seattle: ATTA

INTERNET

1. Tourism Notes (2024) Adventure Tourism – Definitions, History, Types, Characteristics & Features, or Importance. dostupno na: <https://tourismnotes.com/adventure-tourism/> (12.04.2024)

2. Šimunec, L., 2015. Promocija avanturističkog turizma u funkciji unapređenja turističke ponude Hrvatske: Zagreb

POPIS ILUSTRACIJA

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz područja otoka Raba s pripadajućim otocima.....	18
---	----

POPIS SHEMA

Schema 1. Segmenti avanturističkih putovanja: razine entuzijazma i dob	7
--	---

Schema 2. Klasifikacija aktivnosti u sklopu avanturističkog turizma	9
---	---

POPIS TABLICA

Tablica 1. Popis stanovništva otoka Raba prema naseljima u 2001., 2011. i 2021. godini	21
--	----

Tablica 2. Dolasci i noćenja na otoku Rabu u razdoblju od 2018. do 2023. godine.....	23
--	----

Tablica 3. Socio-demografski profil ispitanika (N=102)	30
--	----

Tablica 4. Stavovi prema razvoju turizma i uključenosti lokalnog stanovništva u razvoj (N=102)	31
--	----

Tablica 5. Koristi od turizma i udio turizma u prihodima (N=102).....	32
---	----

Tablica 6. Percepcija o utjecaju turizma na otok.....	34
---	----

Tablica 7. Zadovoljstvo ponudom avanturističkog turizma.....	36
--	----

Tablica 8. Percepcija utjecaja avanturističkog turizma na otok Rab.....	39
---	----

Tablica 9. Percepcija o različitim aspektima avanturističkih tura.....	40
--	----

Tablica 10. Korelacijska analiza rezultata istraživanja	41
---	----

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Starosna struktura stanovništva otoka Raba prema popisu iz 2021. godine	22
---	----

Grafikon 2. Aktivnost u sklopu avanturističkog turizma s mogućnošću dodatnog razvoja na otoku Rabu	37
--	----

Grafikon 3. Utjecaj razvoja avanturističkog turizma na prirodni identitet otoka.....	38
--	----